

ρας και τὰ χρήσιμα ἐτοιμάζονται ἐξ ἀμφοτέρων τῶν μερῶν, ἤτοι κάνιστρον πλήρες ζαχαρικών ἐκ μέρους τοῦ γαμβροῦ, σανδάλια, περιπόδια πολυτελῆ, φακιόλιον, ἄνθη διάχρυσα καὶ ὄρμος φλωρίων, ἢ πέντε μετὰ χρυσοῦ δακτυλίου, εἴαν ἢ πτωχός, ἢ δὲ νύμφη ἀνταποδίδει τῷ γαμβρῷ εὐποροῦσα μὲν ἀδαμάντινον δακτυλίδιον, ὑποκάμισσον, λαιμοδέτην, ἐσώβρακον, περιπόδια, ἀποροῦσα δὲ δακτυλίδιον χρυσοῦν, βοχτσαλίκι ἢ ὑποκάμισον κτλ., εἰς δὲ τοὺς κεκλημένους ἀνὰ ἓν μανδήλιον εἰς τοὺς ἄρρενας, φακιόλιον εἰς τὰς γυναῖκας, ἀφ' οὗ προηγουμένως ἀσπασθῇ τὴν δεξιὰν ὅλων καθημένων ὀκλαδὸν ἐντὸς τοῦ δωματίου, ἀρχομένη ἀπὸ τοῦ πενθεροῦ ἢ ἐν ἐλλείψει τούτου ἀπὸ τῆς πενθερᾶς, ἢ μεγαλύτερον θεῖον καὶ λάβῃ παρ' αὐτῶν χρηματικόν τι δῶρον. Ὁδηγεῖται δὲ εἰς τοῦτο καμαρώνουσα ἢ παρὰ τῆς μητρὸς τῆς ἢ παρὰ πρεσβυτέρας ἀδελφῆς ἐγγάμου ἢ παρ' ἄλλης πλησιεστέρας συγγενεῶς.

Κατὰ δὲ τὸ χειροφίλημα τοῦτο οἱ τοῦ γαμβροῦ κεκλημένοι εὐχονται αὐτῇ ἐπιλέγοντες «νὰ σὲ χαιρόμαστε». Εἶτα κερνᾷ αὐτοὺς τὸ ἀπαραίτητον γλυκὸ καὶ τὴν ὀρεκτικὴν μαστίχαν μεθ' ὃ παρατίθεται λουκουλεῖος τράπεζα. Τὴν ἐπαύριον νεάνιδες λαμπρῶς ἐνδεδυμέναι διανέμουσι ζαχαρικά εἰς ὠρισμένας οἰκογενεῖας συγγενικὰς ἢ φιλικὰς, αὗται δὲ εὐχονται τοῖς μνηστευθεῖσι ταχεῖαν στέψιν ἢ «κι' εἰς τὰ ποδέλπα» (εἰς τὰ ἐπίλοιπα). Αἱ δὲ ἐπισκέψεις τοῦ γαμβροῦ πρὸς τὴν οἰκογένειαν τῆς νύμφης εἶναι σπανιώταται γενόμεναι κατὰ τὰς μεγάλας ἐορτὰς καὶ ἐν συνοδείᾳ πιστῶν αὐτοῦ φίλων εἰς οὓς παρατίθεται τράπεζα καὶ παρουσιάζεται ἡ νύμφη ἵνα κεράσῃ, τὸν γαμβρόν, διότι κατὰ τὸ διάστημα τῆς μνηστείας, ὅσας ὁ γαμβρὸς μεταβαίνει εἰς τὴν οἰκίαν τῆς μνηστῆς, αὕτη ἀποχωρεῖ εἰς ἄλλο δωμάτιον. Ἰστέον δι' οὗτις ἡ μνηστὴ οὐδαμῶς προφέρει τὸ κύριον ὄνομα τοῦ μνηστήρος.

Ἡ φιλοτιμία δὲν ἐγκαταλιμπάνει ἀβράβευτον καὶ τὴν προμνήστριαν πρὸς τὴν ἐπιδίδουσιν οὐ μόνον χρηματικόν τι δῶρον, ἀλλὰ καὶ φακιόλιον, φρουστάνι, μανδήλιον, σανδάλια καὶ περικνημίδας. Κατὰ δὲ τὸ διάστημα τῆς μνηστείας τετράκις τοῦ ἐνιαυτοῦ ὁ γαμβρὸς στέλλει τῇ νύμφῃ δῶρα, οἷον σανδάλια, φακιόλια, ἄνθη, τέχνητά καὶ φρυσικά, γλυκίσματα, λαμπάδα μόνον τὸ μέγα Σάββατον κτλ. Ἐπίσης δὲ εὐδιώνιστον θεωρεῖται νὰ βαπτίσῃ ἡ μνηστὴ παιδίον διαπάνη τοῦ μνηστήρος.

γ' Ὁ γάμος.

Ὀλίγας ἡμέρας πρὸ τοῦ γάμου τελουμένου συνήθως τὸν Ἰανουάριον καὶ 8/βριον, σπανίως δὲ τοὺς ἄλλους μῆνας καὶ οὐδέποτε κατὰ Μαῖον, ὁ νυμφίος πέμπει ὑφασματοπώλην καὶ μεταξωτὰ καὶ ἐκλέγουσιν αἱ περὶ τὴν νύμφην τὸ ἀρμόδιον διὰ τὴν νυμφικὴν στολὴν ὑφασμα.

Αὐθωρεὶ δὲ ἀρχονται ῥάπτουσαι αὐτὸ αἱ τέως φίλαι αὐτῆς, ὥς αὕτη ἔστι. Τὴν πρὸ τῆς Κυριακῆς Πέμπτην ὀδηγοῦσι τὴν νύμφην εἰς τὸ λουτρὸν

δαπάνη τοῦ νυμφίου. Τὴν δὲ Παρασκευὴν τὸ ἑσπέρας κινιάζουσιν αὐτὴν ἄδουσαι τὰ τραγούδια τοῦ Κνᾶ (βλέπε ἄσματα γαμήλια). Τὸ δὲ Σάββατον τὴν πρῶταν ζυμώνονται τὰ ψωμιά τῆς χαρᾶς.

Τὴν Κυριακὴν, ἣτις συνήθως εἶνε ἡ ἡμέρα τοῦ ὑμεναίου, ὁ γαμβρὸς μεταβαίνει τῇ συνοδείᾳ πολλῶν φίλων του εἰς τὴν ἐκκλησίαν καὶ ἀκούει μνημονεύμενον παρὰ τοῦ ἱερέως τὸ ὄνομα αὐτοῦ ὡς καὶ τὸ τῆς μελλονύμφου του, περὶ δὲ ὥραν 3ην μ. μ. ὁ κουρεὺς ἔρχεται εἰς τὴν οἰκίαν του καὶ ξυρρίζει αὐτὸν ὡς καὶ τινὰς τῶν φίλων του, οἵτινες ἄρχονται τότε ἐνδύνοντες αὐτὸν διὰ καινουργῶν ἐνδυμάτων, ὧν τὰ ἐσωτερικὰ ἔπεμψεν αὐτῷ ἡ νύμφη. Ἀφέντες δὲ αὐτὸν ἐν τῇ οἰκίᾳ του μετὰ τινων φίλων του καὶ ἐν συνοδείᾳ πολλῶν κεκλημένων ἀνδρογύνων μεταβαίνουν εἰς τὴν οἰκίαν τῆς νύμφης ὑπὸ τοὺς ἤχους ἐγχωρίου μουσικῆς καὶ παραλαμβάνουσι τὴν προῖκα καὶ φέρουσιν αὐτὴν εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ γαμβροῦ, ὅστις λαμβάνων τὰ διάφορα δέματα παρὰ τῶν κομιζόντων ταῦτα παίδων φιλοδωρεῖ αὐτὰ διὰ διαφόρων νομισμάτων. Τούτου γενομένου ἡ συνοδεία μετὰ τῆς μουσικῆς παραλαβοῦσα καὶ τὸν γαμβρὸν ἔρχεται εἰς τὴν οἰκίαν τῆς νύμφης, ἣτις ἤδη ἤλλαξεν καὶ ἵσταται καμαρώνουσα εἰς τὴν παστάδα. Ἐλθὼν δὲ ὁ γαμβρὸς εἰς τὴν οἰκίαν τῆς νύμφης μελώνεται παρὰ τοῦ πενθεροῦ εἰσερχόμενος, δέχεται δηλ. ἐν τῷ στόματι τεμάχιον μέλιτος περιέχοντος χυσοῦν τι νόμισμα, καὶ εἰσερχόμενος εἰς τὴν παστάδα ῥαίνει τὴν νύμφην, ῥίπτει δηλ. ἐντὸς τοῦ δωματίου ζαχαρικά μετὰ τινων κερματίων ἀργυρίου μειγμένα, ἅπερ οἱ παρόντες παῖδες συνάγουσι. Ἀφοῦ δὲ ὀλίγον ἀναπαύσασθαι καὶ κερασθῶσιν εἰς τὴν οἰκίαν τῆς νύμφης καὶ ἐκτελέσωσιν ἓνα ἢ δύο χορούς, τῆς ἡμέρας ἤδη συγκλινούσης, ἅπαντα ἡ ὁμὰς κεκλημένων τε καὶ μὴ ἄρχεται, ἡγουμένης τῆς μουσικῆς, νὰ μεταβαίνῃ εἰς τὸν ναόν, ἡ δὲ νύμφη ἐν προφανεῖ συγκινήσει ἀποχαιρετίζουσα ἐν δάκρυσι τὰς στενοτάτας αὐτῆς φίλας καὶ κατασπαζομένη τὰς χεῖρας τῶν ἀναθρεψάντων αὐτὴν γονέων καὶ ἀσπαζομένη τοὺς ἀδελφούς καὶ τοὺς στενοτάτους συγγενεῖς, κατέρχεται τὴν κλίμακα ὑποβασταζομένη ἐκατέρωθεν ἀπὸ δύο παίδας συγγενεῖς αὐτῆς καὶ ὀπισθεν ὑπὸ τινος γηραλέου θείου της, κατόπι δ' ἔρχεται ὁ γαμβρὸς, ἐν μέσῳ φίλων καὶ συγγενῶν αὐτοῦ. Τῆς γαμηλίου πομπῆς προηγοῦνται λαμπάδες καὶ πυρσοί. Ἐν τῷ ναῷ οἱ ἱερεῖς ἐνδεδυμένοι τὰς ἱεράς αὐτῶν ἀμφιέσεις φέροντες λαμπάδας καὶ ψάλλοντες τὸ *ἄξιόν ἐστιν*, λαμβάνουσι ἐκ τῆς χειρὸς τὸν γαμβρὸν, ὃν φέρουσιν ἐν τῷ μέσῳ τοῦ ναοῦ καὶ τοποθετοῦσιν ἐπὶ τάπητος, ἐπίσης καὶ τὴν νύμφην, ἀμέσως δὲ ἀρχίζει ἡ τοῦ ἀρραβῶνος τελετὴ καὶ αὐθωρεῖ ἡ τοῦ γάμου. Κατὰ δὲ τὸν εἰρημὸν *Ἡσαΐα χόρευε* κτλ. οἱ παριστάμενοι ῥαντίζουν τοὺς νεονύμφους διὰ ζαχαρικῶν, κερματίων ἀργυρίου, σίτου (σύμβολον δλβιότητος), βαμβάκοσπόρου (σύμβολον ὑγείας κτλ.) Τελεσθείσης πλέον τῆς στέψεως ἐξέρχονται οἱ ἱερεῖς ἐν στολῇ καὶ μεθ' ὧν φέρουσιν ἐν ψδαῖς τοὺς νεονύμφους κατ' οἶκον. Καθ' ὁδὸν ἡ συνοδεία ῥαντίζεται ἐκ τῶν παραθύ-

ρων δι' ἀρωματικῶν ὑδάτων καὶ ἐπεύχονται εἰς τοὺς νεονύμφους (ζῆστε καὶ γεράστε στερεωμένοι). Ἐπανελθόντος εἰς τὴν οἰκίαν ἀφοῦ πρὸ ὀλίγου ἀναπαυθῶσι καὶ λάβωσιν αἱ μὲν γυναῖκες ἀναψυκτικόν τι ποτόν, οἱ δ' ἄνδρες τὴν ἀπαραίτητον ὀρεκτικὴν μαστίχαν πρὸς ἔξαρσιν τῆς εὐθυμίας, παρακάθηνται εἰς τράπεζαν πλήρη διαφόρων ἐδεσμάτων τὰ μὲν ἀνδρόγυνα ἐντὸς τοῦ νυμφικοῦ θαλάμου, οἱ δὲ νέοι (λεύτερ) ἐντὸς ἄλλου δωματίου καὶ εὐωχοῦνται δαψιλῶς. Ἀφοῦ δὲ κορεσθῶσι καὶ τινες ἐκβακτηθῶσι ἄρχεται ὁ συρτὸς λεγόμενος χορὸς, ἐνῶ παρὰ τινος τῶν ἀποτελούντων τὴν ὀρχήστραν μουσικῶν ἀρκούντως ἐγκωμιασθῶσι τὰ φυσικὰ τε καὶ ἐπίκτητα πλεονεκτήματα τῆς νύμφης, τοῦ γαμβροῦ, τῶν συμπεθέρων καὶ τῆς κουμπάρας (παρανύμφου). Πρῶτοι χορεύουσι οἱ νεόνυμφοι καὶ ἔπειτα οἱ ἄλλοι. Κατὰ δὲ τὸ διάστημα τοῦτο ἡ νύμφη δις ἢ τρίς κερνᾷ τοὺς τε ἐγγάμους καὶ τοὺς ἐλευθέρους λαμβάνουσα παρ' αὐτῶν διαφόρους εὐχάς. Τὴν δὲ πρῶταν ἅπαντες οἱ κεκλημένοι ἀναχωροῦσιν ἡγουμένης τῆς μουσικῆς μεταβαίνοντες οἱ μὲν ἔγγαμοι εἰς τὰς ἐστίας αὐτῶν, οἱ δὲ ἐλεύθεροι μετὰ τῆς μουσικῆς μεταβάλλει εἰς τινα γνωστὴν οἰκίαν, ἀφοῦ κάμωσιν ὀλίγας πατινάδας, διασκεδάζουσι μέχρις ἐσπέρας τῆς Δευτέρας.

Ἡ δὲ ἐσπέρα ταύτης τῆς ἡμέρας καλεῖται (τὰ σινὰ τὸ βράδ'), διότι ἕκαστον ἀνδρόγυνον παρασκευάσαν διαφορὰ φαγητὰ ἰδίᾳ διαπνή μεταβαίνει εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ γάμου καὶ τρώγει ἐξ αὐτῶν. Τοὺς δὲ ἐλευθέρους ἐστιᾷ ἐκείνην τὴν ἐσπέραν ἢ μὴτρη τῆς νύμφης καὶ ἡ κουμπάρα διέρχονται δὲ καὶ ταύτην τὴν νύκτα ἐν τυμπάνοις καὶ χοροῖς καὶ ἀμεταπτώτῳ εὐθυμίᾳ, ὅτε πλέον λήγοντος καὶ τοῦ γάμου ἀπέργεται ἕκαστος εἰς τὰ ἴδια, πλὴν τῶν νέων οἵτινες ἐν συνοδείᾳ τῆς μουσικῆς «κ' βγάζνα» τὸ γαμπρό, ὀδηγοῦντες αὐτὸν πρῶτον εἰς ἐπίσκεψιν τοῦ πενθεροῦ αὐτοῦ, ὅστις ὑποδέχεται αὐτὸν μετ' ἐνδείξεων χαρᾶς καὶ ἐστιᾷ μεγαλοπρεπῶς καὶ εἴτα εἰς ἐπίσκεψιν τῆς κουμπάρας τὰ αὐτὰ καὶ ἐκείνης ποιούσης, καὶ οὕτω λήγει ὁ γάμος.

Ἰστέον δέ, ὅτι σήμερον πάντα ταῦτα τὰ ἀρχαῖκα καὶ ἀφελῆ ἔθιμα κατηργήθησαν καὶ οἱ γάμοι τελοῦνται ἐξαπίνης, ἄνευ δηλ. τῶν ἐθιζομένων διατυπώσεων ἐν μιᾷ μόνῃ νυκτὶ καὶ ἐν στενοτάτῳ κύκλῳ ὥς νῦν λέγομεν σπάνιοι εἰσὶν οἱ τηροῦντες τὰ πάτρια.

δ' Τὰ γενν(η)τούργια.

Ἡ Μαδυτία ἅμα νοήσῃ ἐγγίζοντα τὸν καιρὸν τοῦ τοκετοῦ (νὰ ξελευτερωθῇ), λαμβάνει διὰ πᾶν ἐνδεχόμενον τὰ ἐφόδια τῆς ἐπουρανίου ζωῆς αὐτοπροαιρέτως. Ὅτε δὲ ἄρχονται αἱ τοῦ τοκετοῦ ὥδινες, προσκαλεῖται ἡ μὴτηρ αὐτῆς καὶ ἡ μαῖα ἵνα ὑποβοηθήσωσιν αὐτῇ καὶ ἐμψυχώσωσιν, μετὰ δὲ τὸν τοκετὸν καὶ τὴν πρῶτην λοῦσιν τοῦ βρέφους ὁ πατὴρ κρεμᾷ ἐπὶ τοῦ μετώπου τῆς λεχοῦς χρυσοῦν τι νόμισμα ὡς φυλακτὸν καὶ ρίπτει ἐντὸς τῆς

λεκάνης ἐν ἣ λούεται τὸ βρέφος ἀργυροῦν τι νόμισμα δῶρον τῆς μαίας. Τὸ αὐτὸ ποιοῦσι καὶ πάντες οἱ παριστάμενοι, οἵτινες ἐγκαρδίως συγχαίροντες τῇ λεχοῖ πτύουσιν αὐτὴν χαριέντως, ὅπως μὴ βασκανθῇ. Ἀπαγορεύεται δὲ ἡ εἴσοδος εἰς τὸν κοιτῶνα τῆς τεκούσης εἰς τὰς ἐχούσας τὰ ἔμμηνα αὐτῶν ἢ εἰς τὰς πασχούσας ἐκ χρονίας αἵματος ῥύσεως, ὥς καὶ ἡ ἔξοδος, ἕως ὅτου ἔλθῃ ὁ ἱερεὺς καὶ δώσῃ τὴν εὐχήν. Εἴτα στρώννεται τραπέζα, καλουμένη «τῆς Παναγίας τὸ τραπέζι», ὅπως γευθῶσιν αἱ ἀγωνισθεῖσαι κατὰ τὸν τοκετὸν καὶ δι' οἴνου δίδονται εὐχαὶ τῇ λεχοῖ καὶ τῷ νεογεννήτῳ. Τὴν τρίτην νύκτα ὁ πατήρ τοῦ νεογεννήτου δίδει συμπόσιον εἰς τὰς νεάνιδας τῆς γειτονίας ὥς καὶ εἰς τὰς συγγενεῖς αὐτοῦ τε καὶ τῆς νεαρᾶς συζύγου του, ἐν ᾧ ὀρχοῦνται ὑπὸ τοὺς ἥχους μουσικῆς πολλάκις ἄχρι πρωῒας. Ἀπαγορεύεται δὲ ἡ παρουσία νέων κατὰ τὴν ἐσπερίδα ταύτην, ἣτις καλεῖται κνιάσματα.

Τρεῖς δὲ κατὰ συνέθειαν ἐσπέρας ὁ ἀνὴρ ὀφείλει νὰ μεταβαίνῃ οἴκαδε πρὸ τῆς δύσεως τοῦ ἡλίου διὰ νὰ μὴ τσαλαπατηθῶσι καὶ ἡ λεχὼ καὶ τὸ νεογέννητον. Ἐὰν δὲ τύχῃ κωλυθεῖς νὰ ἐπιστρέψῃ μετὰ τὴν τεταγμένην ὥραν τίθεται πρὸ αὐτοῦ πύραυρον πληρὲς ἀνημμένων ἀνθράκων, ὅπερ ἐκεῖνος μειδιῶν διασκελίζει, ὅπως φύγῃσι τὰ κακοποιὰ πνεύματα (ἡ Γ(ι)λλού, αἱ Λάμψες) ἅτινα ἠκολούθησαν αὐτόν. Τὴν δὲ πέμπτην ἐσπέραν μετὰ τὴν ὑπὸ τῆς μαίας λούσιν τοῦ βρέφους καὶ ἀμφίεσιν αὐτοῦ διὰ πολυτελῶν ἐνδυμάτων παρακάθηνται ἅπαντες εἰς τραπέζαν πλουσίαν, ὀνομαζομένην «τὸ Μοίρας τὸ τραπέζι», διότι πιστεύουσιν ὅτι ἐκεῖνην τὴν ἐσπέραν θὰ ἔλθῃ ἡ μοῖρα τοῦ «νὰ τὸ γράψ(η)».

Ἐξευμενίζουσι δὲ αὐτὴν διὰ τῆς πλουσίας τραπέζης.

Τεσσαράκοντα δὲ ἡμέρας μετὰ τὸν τοκετὸν φέρει τὸ βρέφος ἡ μήτηρ εἰς τὸν ναὸν καὶ λαμβάνουσα σαραντισμὸν ἀφιεροῖ τρόπον τινὰ τὸ νεογέννητον εἰς τὴν θεῖαν προστασίαν ἀφήνουσα ἐν τῷ ναῷ καὶ τὸ ἐκκοπὲν μέρος τοῦ ὀμφαλοῦ. Τινὲς δὲ μητέρες μέρος τούτου τοῦ ὀμφαλοῦ ὀρίπτουσι καὶ ἐντὸς τῆς σχολῆς, ἵνα τὸ βρέφος ἀγαπᾷ τὰ γράμματα.

Ὀλίγαι δὲ ἡμέραι παρέρχονται μετὰ τὸν τοκετὸν καὶ ὁ μέλλον ἀνάδοχος πέμπει δι' ἰδίας γυναικὸς χρυσοῦν ἢ ἀργυροῦν νόμισμα ἢ σταυρίδιον εἰς τὴν μητέρα τοῦ νεογεννήτου, ἣτις θέτει αὐτὸ ἐπὶ τοῦ μετώπου τοῦ παιδὸς (ψχοῦλ). Αἱ βαπτίσεις γίνονται μὲ πομπὴν συνήθως ἐν τῷ ναῷ, σπανίως ἐν τῇ οἰκίᾳ.

Ἄμα ὁ ἀνάδοχος φέρῃ τὸ βρέφος ἐνώπιον τῆς ὡραίας πύλης, ἵνα μεταδῷ αὐτῷ ὁ ἱερεὺς τῶν ἀχράντων μυστηρίων, εἰς τῶν προσκεκλημένων συνήθως τῷ ἀναδόχῳ, λαμβάνει αὐτόν ἐκ τῆς ὁσφύος καὶ λέγει εἰς αὐτόν «τάξε τάξε καὶ ἔτο' νὰ σ' ἀφήσω». Οὗτος δὲ τάζει ἢ ἐν ἀρνίον ἢ ἐν συμπόσιον καὶ οὕτω ἀπαλλάττεται. Ἡ ἄρσις δὲ αὕτη τοῦ ἀναδόχου καλεῖται ἀξιώνω.

Ἐξερχομένης δὲ τῆς πομπῆς τοῦ ναοῦ οἱ ψάλλται ᾄδουσι καθ' ὁδὸν ἢ

τὸ «ἄξιόν ἐστιν» ἢ τὸ εἰς τὸ «ὄρος τοῖς μαθηταῖς» ἢ τὸ τροπάριον τῆς Ζ'. φῶδης τοῦ Πάσχα «Πάτερ, λόγε» κτλ. Ἄμα δὲ ἡ συνοδεία εἰσέλθῃ εἰς τὴν οἰκίαν, ἡ μήτηρ ποιῶσα τρεῖς γονυκλισίας ἐνώπιον τοῦ ἀναδόχου καὶ ἀσπαζομένη τὴν χεῖρά του λαμβάνει παρ' αὐτοῦ τὸ νεοφώτιστον ἀναρτῶσα τὰς ἀνημένας λαμπάδας ἐν τῷ εἰκονοστασίῳ. Εἶτα ὁ ἀνάδοχος διανέμει τοῖς παροῦσι ἀργυρὰ κεράτια μαρτυρί(ι)κα καλούμενα εἰς μαρτύριον τῆς ἐκχριστιανίσεως τοῦ νεογεννήτου.

Ὁ ἀνάδοχος δωρεῖται ὁλόκληρον λευκὴν ἐνδυμασίαν τῷ πνευματικῷ αὐτοῦ τέκνῳ, ὡς καὶ ὕφασμά τι μετᾶξινον τῇ μητρὶ αὐτοῦ *κουμπαριά(ι)κο* λεγόμενον.

ε' Αἱ κηδεῖαι.

Ἄμα τις μεταστῇ τῶν τῆδε, ἡ ἀλλάκτρια, συνήθως γραῖα ἢ γέρον, σabaνώνει αὐτὸν καὶ ἡ κεφαλὴ τοῦ ἔτι ψυχόραγοντος στρέφεται πρὸς δυσμὰς καὶ ἅμα παραδῶ τὸ πνεῦμα διασταυροῦνται αἱ χεῖρές του ἔτι οὔσαι θερμαὶ καὶ συγκλείονται οἱ ὀφθαλμοὶ του (πιάνονται τὰ μάτια τ'). Εἶτα ἐνδύουσιν αὐτὸν νέαν στολὴν καὶ τὴν ἐπιθανάτιον διδῶσι πτωχοῖς. Τὸ στόμα συγκλείεται διὰ σταυροῦ ἐκ κηροῦ (σταυρὸς τὰ χεῖλια τ'). Θέτουσιν ἐντὸς μεγάλων κηροπηγίων δύο ὑπερμεγέθεις λαμπάδας, μίαν ἄνωθεν τῆς κεφαλῆς τοῦ νεκροῦ καὶ ἄλλην κάτωθεν τῶν ποδῶν, αἵτινες μέχρι τῆς ἐκφορᾶς καίουσιν καὶ τοῦ λιβάνου ἡ ὁσμὴ πληροῖ τὸν ἄερα, ἐνῶ οἱ θρῆνοι καὶ οἱ κοπετοὶ τῶν οἰκείων καὶ φίλων καὶ ἡ πένθιμος κρούσις τοῦ κώδωνος τῆς ἐκκλησίας ἀγγέλλουσι τῇ πόλει τὸν θάνατον Χριστιανοῦ. Πλήθος ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν φερουσῶν ἄνθη καὶ λαμπάδας ἔρχονται πενθίμως ἐνδεδυμένοι εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ νεκροῦ. Εἰσελθόντες δὲ χαιρετίζουν τοὺς παρισταμένους διὰ τὸ «ζωγὴ σὲ λόγ' σας» καὶ κάθηνται ἐν τῇ αἰθούσῃ ἔνθα κεῖται ὁ νεκρός. Πολλοὶ δὲ μετὰ δακρύων λέγουσιν εἰς τὸν νεκρὸν νὰ φέρῃ χαιρετίσματα εἰς τοὺς ἕξ αὐτῶν μεταστάντας καὶ ἐκ μέρους των νὰ φιλήσῃ αὐτοὺς θερμότατα, ὡς ἐνθύμιον δὲ ἀσπάζονται αὐτὸν τὸν ἴδιον. Μακάριον δὲ θεωροῦσι τὸν ἀφ' ἐσπέρας ἀποθανόντα (ἐκαμὲ παραμονή) ὡς ποιήσαντα παραμονὴν τῆς κηδεῖας. Νύκτωρ δὲ σκεπάζουσιν αὐτὸν διὰ καθαρᾶς συνδόνης κατὰ τὸ τοῦ τροπαρίου. «Σινδὼν καθερᾶ κτλ.» καὶ γραῖαι φυλάττουσιν αὐτόν. Ἐὰν δὲ ὁ μεταστὰς ἦ πλούσιος, ὁ ἱερεὺς καλούμενος ἀναγινώσκει ἐπ' αὐτοῦ ἅπαντα τὸν ψαλτῆρα, αἱ δὲ παρακαθήμεναι ἱστοροῦσι τὰ τοῦ βίου αὐτοῦ ἀρχόμενα ἀπὸ τῶν παιδικῶν του χρόνων. Προσέχουσι δὲ ἵνα μὴ διέλθῃ πλησίον τοῦ νεκροῦ κύων ἢ γαλῆ ἢ μῦς, διότι πάντως θὰ «βρικουλακιάσ(η)».

Τῇ ἐπαύριον οἱ οἰκετοὶ περίλυποι ἐτοιμάζουσι τὰ τῆς κηδεῖας, οἱ ξιλουργοὶ κατασκευάζουσι τὸ φέρετρον (κιβόρυ(ι), εἰς οὗτινος τὸ σκέπασμα κάμνουσι τρεῖς σταυρούς. Ἐγγισίας τῆς τεταγμένης ὥρας τῆς ἐκφορᾶς ἅπαντες συναθροίζονται ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ μεταστάντος, τινὲς δὲ ἐπὶ τούτῳ

τεταγμένοι διανέμουνσι λαμπάδας εἰς τοὺς προσερχομένους προσδένοντες εἰς τὸν ἀριστερὸν βραχίονα τεμάχιον μέλανος ὑφάσματος, ἢ ἐκφορὰ πομπικῶς τελεῖται προηγουμένων τῶν σημάτων τῆς θρησκείας μεθ' ἱερῶν καὶ ψαλτῶν. Μετὰ δὲ τὰς νενομισμένας εὐχὰς τῆς ἐκκλησίας καὶ τὴν ἐκφορὰν τοῦ νεκροῦ εἰς τὸν τάφον, γενομένην ὑπὸ τοὺς σπαρακτικωτέρους θρήνους τῶν οἰκείων, ὁ ἱερεὺς θέτει κεραμίδιον ἐπὶ τοῦ στόματος τοῦ τεθνεώτος καὶ ρίψας κατὰ γῆς ἔλαιον ἐκ τῆς κανδήλας τοῦ ἁγίου καὶ σπάσας οἶνον ποιεῖ πηλόν, δι' οὗ σταυροειδῶς χρίει τὸ μέτωπον τοῦ νεκροῦ ἐπιλέγων συνάμα «γῆ εἰ καὶ εἰς γῆν ἀπελεύσει». Εἶτα διατάττει τοὺς νεκροθάπτας νὰ λύσωσι τοὺς δεδεμένους πόδας καὶ χεῖρας καὶ νὰ ἐκτελέσωσι τὸ ὅλον καθήκον. Οἱ φίλτεροι ρίπτουσι καὶ αὐτοὶ δρᾶκα χρώματος ἀνακράζοντες τὸ «Θεὸς σ(υ)χουρέσ' τογν», ἢ τὸ «αἰωνία ἡ μνήμη του». Ἐκεῖ δὲ ἐν τῷ τάφῳ διανέμεται ἄρτος τυρὸς ἢ ἔλαιαι καὶ οἶνος εἰς τοὺς παρισταμένους, οἵτινες γενομένοι συνάμα μακαρίζουσι (σ(υ)χωροῦνα). Ἄλλοτε ἐπαναστρέφοντες εἰς τὸν οἶκον τοῦ μεταστάντος παρακάθηνται εἰς τὸ «ἐπιθανάτιον δεῖπνον» συνφῶδ' αὖ τῶν ἀρχαίων συνηθείᾳ. Ἐπειδὴ δὲ πολλάκις συνέβαινον παρεκτροπαί τινες ὁ ἀοίδιμος ἐπίσκοπος Καλλιπόλεως καὶ Μαδύτου κύρ Γρηγόριος Πούμπουρας ὁ Ἄνδριος ἀπηγόρευσε τὰ τοιαῦτα ἐπιθανάτια δεῖπνα, ὁρίσας νὰ διανέμεται μόνον ἐπὶ τοῦ τάφου τυρὸς καὶ ἄρτος.

ζ' Ἑθιμα ἐορτῶν καὶ δεισιδαιμονίες

1) **Ἡ τῶν κατοικιδίων ζώων περιποίησης.** Τὴν ἐσπέραν τῆς παραμονῆς τῆς ἀρχιεπιδίδος ἡ οἰκοδέσποινα ἀπαραίτητον αὐτῆς καθήκον ἡγεῖται, ἵνα ἰδίᾳ χειρὶ παραβάλλῃ ἄφθονον τροφήν εἰς τε τὰς ὄρνιθας καὶ πάντα τὰ κατοικίδια ζῷα· διότι πιστεύει ὅτι ὁ Ἅγιος Βασίλειος τὸ μεσονύκτιον ὅτ' ἐπισκεφθήσεται τὴν οἰκίαν ἵνα φέρῃ τὸ **καλὸ ποδαρ(ι)κό**, θὰ ἐρωτήσῃ αὐτὰ ἂν τυγχάνωσι περιποιήσεως παρὰ τῶν κυρίων αὐτῶν, καὶ ἂν μὲν ἐκεῖνα καταφήσωσιν, ἢ εὐλογία τῇ οἰκογενεῖᾳ ἀπονέμεται καὶ οὕτω αὕτη ἐπὶ ἔτος, διέρχεται ἐν σχετικῇ εὐμαρείᾳ καὶ ἀμεταπτώτῳ ὑγείᾳ, ἂν δὲ ἀποφήσωσιν ἅπαν τοῦναντίον συμβαίνει, διὸ θρησκευτικῶς τηρεῖται τὸ ἔθιμον τοῦτο.

2) **Τὰ κοράσια** (μεταξοσκώληκες). Τὴν πρωΐαν τῆς ἀρχιεπιδίδος ἅμα τῇ ἀνατολῇ τοῦ ἡλίου ἢ ἐν ἑλλείψει τούτου ἅμα τῇ ἐκ τῆς κλίνης τῆς ἐγέρσει ἢ οἰκοδέσποινα ἀνοίγουσα παράθυρον τῆς οἰκίας σκοπεῖ τὸν οὐρανὸν καί, ἂν μὲν οὗτος καλύπτεται ὑπὸ νεφῶν, ἢ ἐσοδεῖα τῆς μετᾶξῃς ἔσται ἄφθονος κατ' ἐκεῖνο τὸ ἔτος, ἂν δὲ ἦ αἶθριος, τοῦναντίον λαμβάνει δὲ ἐντὸς μικροῦ δέματος ἐν τῷ κόλπῳ τῆς ἐκείνην τὴν ἡμέραν τὸν μεταξόσπορον ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ ἵνα οὗτος λειτουργηθῇ.

3) **Τὰ γλυκίσματα.** Τὴν παραμονὴν τῆς ἀρχιεπιδίδος παρ' ἐκάστης οἰκογενείας ἀναλόγως τῶν πόρων αὐτῆς κατασκευάζονται διάφορα πλακούντια γλυκίσματα, ἅπερ διανέμονται τοῖς φίλοις, συγγενέσι καὶ πᾶσιν ἐν γένει τοῖς

ἐπισκεπτομένοις τὴν οἰκογένειαν κατὰ τὴν ἀρχιετηρίδα. Ἐπίσης κατασκευάζονται καὶ οἱ βασ(ι)λόπητες. Ἀποσπερνῇ ἡ κοπτομένη ἀφ' ἐσπίρας, καὶ ἡ πουρνιά(ι) κ', ἡ κοπτομένη τὴν πρωΐαν. Ἀμφότεραι δὲ τιθέμεναι ἐπὶ τραπεζῶν τίθενται ἐνώπιον τῶν εἰκόνων ἐν τῷ εἰκονοστασίῳ. Ἐπὶ δὲ τῶν τραπεζῶν τίθενται διάφορα γλυκίσματα, ἐλαίαι, θαλλός, σημεῖον ὑγείας καὶ ἀκμῆς, ὄρμος χρυσῶν νομισμάτων, ἀδάμαντες κτλ. σύμβολον εὐμαρείας πιστεύουσι δ' ὅτι ὁ Μέγας τῆς Καισαρείας ἐπίσκοπος ἐπισκεπτόμενος τὴν οἰκίαν θὰ καταδεχθῇ νὰ γευθῇ ἐξ αὐτῶν καὶ οὕτω εὐρίσκων τὰ πάντα ἐν ἀφθονίᾳ αὐτὸ ὁ κατοικτεῖρας τοὺς χριστιανούς τῆς ἐπαρχίας του ἐπὶ λιμῷ ἀπονείμῃ τὴν εὐλογίαν του.

4) **Ἡ βρύσις.** Ὅταν οἱ παῖδες μεταβαίνουνσι τὴν πρωΐαν εἰς τὴν λειτουργίαν παραγγέλλονται παρὰ τῶν γονέων αὐτῶν, ἴνα, ἐὰν καθ' ὁδὸν συναντήσωσι βρύσιν, ἀνοίξωσι τὸν κρουνὸν αὐτῆς καὶ εἰπόντες «κατὰ πῶς τρέχ' ἡ τσεσμές ἔτσ' νὰ τρέχ' καὶ τὸ κισμέτ' μ'» ἀφίνωσιν αὐτὸν νὰ ῥέῃ καὶ φεύγωσιν χωρὶς νὰ στραφῶσιν εἰς τὰ ὀπίσω.

5) **Ἡ ἄμμος καὶ τὸ ρόδιον.** Ἐκαστος οἰκογενειάρχης ἐξελθὼν τῆς ἐκκλησίας μεταβαίνει κατ' εὐθείαν εἰς τὴν παραλίαν καὶ λαβὼν δρᾶκα λεπτῆς ἄμμου ἐπιστρέφει εἰς τὴν οἰκίαν του καὶ εἰσελθὼν διασκορπίζει τὴν ἄμμον εἰς τὰ διάφορα διαμερίσματα τῆς οἰκίας ἐπιλεγων ὥσθανει πρὸς ἑαυτὸν ἀποτείνόμενος. «Γεῖα χαρά! Ἅγιος Βασί(ι)ς». Εἶτα ἐντὸς τῆς μεγάλης αἰθούσης θραύων ῥόδιον, ὅπερ εἶχεν ἐν τῷ κόλπῳ αὐτοῦ ὡς σημεῖον ἀφθονίας εἰσέρχεται εἰς τὸ εἰκονοστάσιον καὶ προσευχόμενος εἶτα καὶ μερίζει τοὺς ἐν τῇ οἰκίᾳ καὶ εὐχεται αὐτοὺς πάντα τὰ ἐφετά. Οὗτοί δὲ ἀσπάζονται τὴν χεῖρα αὐτοῦ καὶ λαμβάνουσι παρ' αὐτοῦ χρηματικὸν τι δῶρον. Οὐδενὶ δ' ἐπιτρέπεται ἢ εἰς τὴν οἰκίαν εἰσοδῶς πρὶν ὁ οἰκοδεσπότης πράξῃ τὸ ὡς ἄνω εἴρηται ποδαρ(ι)κό. Ἀλληλοἰσπάζονται δὲ καὶ πάντα τὰ μέλη τῆς οἰκογενείας εὐχόμενοι πᾶν καταθύμιον καὶ δίδοντες καὶ λαμβάνοντες δῶρα.

6) **Ἡ τράπεζα.** Τοῦτων γενομένων, ἀμέσως παρατίθεται τράπεζα πλήρης γλυκισμάτων καὶ ποτῶν ὡς καὶ ὑδροπέπων. Ὁ δὲ οἰκοδεσπότης ἢ ὁ προεξάρχων τῆς οἰκογενείας ποιήσας τρεῖς τὸ σημεῖον τοῦ σταυροῦ, λαμβάνει μίχαιραν καὶ κόπτων τὴν πουρνιά(ι)κη(ν) βασ(ι)λόπητα διανέμει τοῖς παρακαθημένοις τὰ τεμάχια αὐτῆς κατὰ τὴν ἐξῆς τάξιν. Πρῶτον τεμάχιον (γωνίδ'), εἶναι τὸ τοῦ Οὐρανοφάντορος, τὸ δεῦτερον τῶν κτημάτων καὶ τῆς οἰκίας, τὸ τρίτον τῶν κεκοιμημένων ψυχῶν (ψ(υ)χῶ), τὸ τέταρτον τοῦ οἰκοδεσπότη, τὸ πέμπτον τοῦ ξενιζομένου, ἂν τύχῃ τοιοῦτος, τῆς οἰκοδεσποίνης τὸ ἕκτον καὶ οὕτω κ.θ.ξ. ἐκάστου τῶν μελῶν τῆς οἰκογενείας ἀναλόγως τῆς ἡλικίας αὐτῶν. Ἐντὸς δὲ τῶν τεμαχίων ζητεῖται (ἢ παρὰς) νόμισμα συνήθως, ὑπέρπυρον (Κωσταντινᾶτο) Βυζαντινὸν ἐπιμελῶς φυλαττόμενον καὶ ἐν μεγίστῃ μόνον στενοχωρίᾳ τῆς οἰκογενείας ἐνεχυριαζόμενον. Εἰς οὗτινος δὲ τὸ τεμάχιον εὐρεθῇ, θεωρεῖται δι' αὐτὸν ὡς ἄριστος οἶωνός, κατὰ τὸ ἔτος ἐκεῖνο π. χ. ἢ λυγερῇ

θα ἀπολαύση τὸν ἐκλεκτὸν τῆς καρδίας της, τοῦ γεωργοῦ οἱ ἄγροί θα εὐτυχήσωσι καὶ οὕτω κ.θ.ξ., ἐκάστου κατὰ τὸ συμφέρον αὐτοῦ ἐξηγουντος τὸν οἰωνόν. Μεθ' ὃ ἐπιδίδονται εἰς ἐπισκέψεις ἀντιδεχομένων τῶν μενόντων μελῶν τῆς οἰκογενείας τοιαύτας. Διὰ τοὺς ἐπισκέπτας δὲ ὑπάρχει τράπεζα πλήρης ἐδεσμάτων καὶ γλυκισμάτων, αἱ δὲ εἰς τὸν υἱὸν τῆς Σεμέλης σπονδαὶ εἰσὶν ἄφθονοι, τὸ δὲ ἐσπέρας τῆς ἡμέρας ἐκείνης δύσκολον εἶναι εἰς τὸν ξένον ν' ἀπαντήσῃ νήφοντας.

7) **Τὰ κάλαντα.** Ὅμως παιδίων φερόντων ἐν χερσὶ καλὰ θύους μεταβαίνουνσι εἰς τὰς οἰκίας τῆς ἐνορίας ἄδοντες τὸ «τραγοῦδ(ι) τ' ἁγίου Βασ(ι)λείου» καὶ λαμβάνοντες ξηροὺς καρπούς, γλυκίσματα, καὶ μικρὰ κερμάτια, ἅφ' οὗ πρῶτον καλῶς ἐγκωμιάσωσι τὰ κάλλη τῆς λυγροῦς.

8) **Οἱ Καλικάντζαροι.** Τὴν ἐσπέραν τῆς πρὸ τῆς παραμονῆς τῶν Θεοφανείων ἡμέρας τὰ τερατόμορφα καὶ παιδοκτόνα ταῦτα μορμολύκεια συναισθανόμενα τὴν ἐν Ἰορδάνῃ παρουσίαν τοῦ Θεάνθρώπου, ἐν ᾧ τὰς κάρas τῶν ἀνθρώπων συνέθλασε, λέγουσι πρὸς ἄλληλα τὰ ἐξῆς ἐν εἴδει ἐπιδου: «φεύγετε νὰ φεύγωμε κ' ἔφτας' ἢ τερλοπαπᾶς μὲ τῇ(ν) πατερίτσα του καὶ μὲ τὰ βοιτούρα του,» διότι παραδίδεται ὅτι ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς εἶπε νηπιάζων περὶ τοῦ δωδεκαήμερου καθ' ὃ ὑπάρχει ἡ παρουσία τῶν ἐνοχλητικῶν τούτων καλ(ικ)αντζάρων «δώδεκα μῆνες πῶς φυλάγω γώ, δώδεκα μέρες φ(υ)λαχθῆτε σεις», δι' ὃ λίαν τολμηροὶ θεωροῦνται οἱ κωμασταὶ τῶν νυκτῶν, οἱ ὁδοιπόροι κτλ.

Τὰ δὲ ὄχληρά ταῦτα ὄντα, ὅμα φρεν(ι)στοῦνα τὰ νερά, φεύγουσι δρομαῖα μὴ ἀνεχόμενα τὴν παρουσίαν τοῦ σταυροῦ καὶ μεταβαίνουνσι εἰς τὰ ὄρη, στὰ β(ου)νά, ἢ εἰς τὰ ἄκαρπα τὰ δέντρα, ὅπως τὸ ἐπόμενον δωδεκαήμερον ἀκμαῖα ἐπιληφθῶσι τοῦ καταχθονίου αὐτῶν ἔργου καὶ σύρῳσι τοὺς ἀνθρώπους εἰς τὴν ἁμαρτίαν ἢ σωματικῶς βλάβῳσι τοὺς ἄφρονas ἀτρομήτους.

9) **Ἡ στάκτη.** Μετὰ τὴν τοῦ μικροῦ ἁγιασμοῦ ἀπόλυσιν, ἡ οἰκοδόσποινα ἢ ἡ ὑπηρέτρια, κατ' ἐντολὴν ἐκείνης, πέριξ τῶν θεμελίων τῆς οἰκίας ὀρίπτει στάκτην ἐπιμελῶς τηρηθεῖσαν ἐν τῇ ἐστίᾳ καθ' ἅπαν τὸ δωδεκαήμερον. Πιστεύουσι δὲ ὅτι διὰ τούτου κατὰ τὸ ἔαρ καὶ τὸ θέρος οὐδαμῶς θὰ ἐνοχλῶνται ἀπὸ τὰ ζυῦφια τῆς νυκτός, διότι ἡ ἱερὰ ἐκείνη σποδὸς κατέστη ἐντομοκτόνος κατὰ τὸ διάστημα τοῦ δωδεκαήμερου.

10) **Ὁ Σταυρός.** Ἐξ ἐκκλησίαι ὑπάρχουσιν ἐν Μαδύτῳ. Ἐκάστη τούτων ἀνὰ ἓν ἔτος ἐναλλάξ ποιεῖται τὴν κατὰδυσιν τοῦ σταυροῦ ἐν τῇ θαλάσσῃ. πρέπει δὲ ἐν ἐκείνῃ τῇ ἐκκλησίᾳ, ἣς ἐστὶν ἡ σειρά, ἢ ἀκολουθία τῶν Θεοφανείων νὰ ψαλῇ ἀργῶς, ἵνα οἱ ἱερεῖς τῶν ἄλλων ἐνοριῶν φέροντες τὰς χρυσοῦφάντους αὐτῶν στολὰς συνοδεύσωσι μετὰ φανῶν, λαμπάδων καὶ ἄλλων ἐκκλησιαστικῶν σημάτων, ψαλμῳδιῶν κτλ., τοὺς ἱερεῖς τῆς ἐνορίας μετὰ πλήθους λαοῦ ἐν πομπῇ εἰς τὴν πλατεῖαν τῆς παρα-

λίας, καὶ ἐπὶ τελέσωσιν ἐν τῇ βρύσει τὸν ἁγιασμόν εἰς φωτισμὸν τῆς κτίσεως καὶ εἰθ' οὕτω μεταβάντες εἰς τὴν ἀποβάθραν ποιήσωσι τὴν τοῦ σταυροῦ κατάδυσιν ἐν τῇ θαλάττῃ. Ἰστέον δὲ ὅτι πληθὺς ἡμιγύμων τὸ πλεῖστον ναυτῶν πίπτουσιν εἰς τὴν θάλασσαν, ἵνα εἴρωσι τὸν σταυρόν. Ὁ δὲ κατορθώσας ἵνα λάβῃ τοῦτον ἀνευφημεῖται καὶ πάσης περιποιήσεως τυγχάνει παρὰ τῶν συνεταίρων αὐτοῦ. Περιφέρεται δὲ μετὰ ταῦτα ἐπ' ἀργυροῦ δίσκου ὁ σταυρὸς εἰς ἀσπασμὸν καὶ ἀργυρολογίαν. Τὸ δὲ συναγόμενον ἀργύριον διανέμεται εἰς δύο ἴσας μερίδας, ὧν μίαν λαμβάνει ὁ εὐρὼν καὶ τὴν ἄλλην τὸ ταμεῖον τῶν σχολῶν.

11) Ἡ **πρώτη Φεβρουαρίου**. Τὴν ἡμέραν ταύτην τελεῖται ἁγιασμὸς καὶ ἀναγινώσκεται εὐχή τις τοῦ εὐχολογίου ἀποδιδομένη εἰς τὸν μάρτυρα Τρύφωνα, ἐπὶ Διοκλητιανοῦ μὲν μαρτυρήσαντα καὶ ἐκ Λαμφάκου καταγόμενον, φύλακα δὲ τῶν ἀμπέλων καὶ προστάτην τῶν ἀγρῶν ὄντα (Πρίαπος), ἧς ἡ ἀρχὴ ἐστίν: «Ὁντιος μου ἐν Λαμφάκῳ καὶ τὰς χῆνας βόσκοντος» καὶ ἐν ἣ πάντα τὰ βλαβερά ζωῶντα ἐπιτιμῶνται (γλωσσοδένουσαι). Ἐκάστη δὲ οἰκογένεια φέρει ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ σκευὸς τι δι' οὗ ἀπαντρεῖ τὸν ἁγιασμόν, ὃν φέρει ἀμέσως καὶ χύνει εἰς τε τὰς ἀμπέλους καὶ τοὺς ἀγρούς.

Σημειωτέον δὲ, ὅτι κατὰ ταύτην τὴν ἡμέραν οἱ κηπουροὶ τελοῦσιν ἀρτοκλασίαν μετὰ κολλύβων (ἀδρεΐφωτο), ἐν ᾧ οἱ γεωργοὶ τελοῦσιν τοιαύτην τῇ 18ῃ 10/βρίου τοῦ Ἁγίου Μοδέστου Πατριάρχου τῶν Ἱεροσολύμων. Περὶ δὲ τῶν τριῶν πρώτων ἡμερῶν τοῦ Φεβρουαρίου λέγουσι τὰ ἑξῆς: «Τρύφωνα ἐμαρτύρησε τὴν πρωτοφλεβαρίτσα τ(α)ς δυὸ ἡ Θεουτόκου, τ(ὰ) 3 τρεῖς ἅγιος Συμνὶδς (Συμεών),» οὕτινος τὴν ἡμέραν μετὰ μεγίστης εὐλαβείας φυλάττουσιν αἱ ἐγκυμονοῦσαι ποιοῦσαι λειτουργίαν καὶ ἀπὸ πάσης ἔστω καὶ τῆς ἐλαχίστης ἐργασίας ἀπεχόμεναι, ἵνα μὴ παροργίσωσι τὸν ἅγιον καὶ κάμῃ σημειωμένα τὰ παιδιά των (ἐξαμβλώσει). Περὶ δὲ τοῦ Φεβρουαρίου λέγουσι τὰς ἑξῆς γνωμολογίας:

Φλεβάρης Φλεβαρίζ'
καὶ καλοκαιριᾶς μυρίζ',
μὰ σά(ν) τὰ γαδουρίσ',
ὥς τὸ γόνα τὸ καθίζ(ει) (τὸ χιόνι),
Φλεβάρ(η)ς, φλέβες ἀνοίγ'
καὶ φλέβες σφαλεῖ.

Καλεῖται δὲ ὁ Φεβρουάριος Κουτσοφλέβαρος, διότι ἐδάνεισε εἰς τὸν Μάρτιον δύο ἡμέρας καθ' ἃς ἐκεῖνος ποιήσας δορυφύλακος ἐπάγωγσε τῆς ἀτρομότητος καὶ ἀσυνέτου γρᾶδος τὰς αἴγας. Κατὰ δὲ τὴν τελευταίαν ἡμέραν τοῦ μηνὸς τούτου τελεῖται τὸ ἔθιμον, καθ' ὃ καλουμένου τινὸς ὄνο-

μαστί και ἀποκρινομένου εἰς τὴν κλῆσιν ἀκούεται μέγας πάταγος συντριβομένου ἀγγείου ὀπισθέν του μὲ τὴν ἐξῆς ἀστείαν ἐπφθόν «πάρτ' τ(ου)ς ψύλλ' μας και τ(ου)ς κορροί μας».

12) **Αἱ ἀπόκρεω.** Τὴν πρὸ τῆς ἀπόκρεω Πέμπτην, καλουμένην συνήθως *τακνοπέφτην*, ἐκάστη οἰκογένεια πρέπει νὰ σφάξῃ πτηνόν τι κατοικίδιον τὸ ὁποῖον νὰ τακνώσῃ. Τὸ δὲ Σάββατον τελουμένου μνημοσύνου τῶν κεκοιμημένων ἐκάστη οἰκογένεια διανέμει κουλούρια εἰς ἀνάπασιν τῆς ψυχῆς τῶν μεταστάντων μελῶν αὐτῆς, ἀφ' οὗ διὰ τῶν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ προσκομισθέντων κολλύβων στείλῃ χαρίσματα εἰς τὰ προαναπασάμενα προσφιλή αὐτῆς πρόσωπα. Τὸ δὲ ἐσπέρας τοῦ Σαββάτου δύο, τρεῖς ἢ και περισσότεραι οἰκογένειαι συνερχόμεναι ἐπὶ τὸ αὐτὸ μὲ τὰ φαγιά τ(ου)ς, δι' ἐράνου συνευνοχοῦνται και συνευθυμοῦσι (ἀποκρι(οῦ)νε) ὁλονύκτιοι διασκέδασιν τελοῦντες και διάφορα οἰκογενειακά παιγνίδια ἐκτελοῦντες (ἀποκριγιάτικα) και ὀρχούμενοι τὸν συρτὸν ὑπὸ τὰ κοτσάκια (ἐγκωμιαστικά τραγούδια) καλλιφώνου νεάνιδος. Τὴν δὲ ἐσπέραν τῆς τυρινῆς, ἐπειδὴ τῇ ἐπαύριον ἄρξεται τὸ τῆς τεσσαρακονθήμερου νηστείας μέγα πέλαγος, ἡ εὐθυμία διατελεῖ εἰς τὸ ξενιθὶ αὐτῆς και ἐκάστος πειράται, ὅσον τὸ δυνατόν, ἐν ὁμίλῳ εὐθύμων φίλων διέλθῃ τὴν ἐσπέραν αὐτοῦ, ἥτις-διέρχεται ἀπαραλλάκτως ὅπως και ἡ τῆς ἀπόκρεω, διαποικιλλομένη μόνον διὰ τοῦ κ(ου)λήκ(ι), ἥτοι χαλβᾶ ἐκ σησαμίου πεπλατυσμένου ζυγίζοντος ἕως μίαν ὀκτὼν και ὄντος ὀδοντωτοῦ. Τὸ κ(ου)λήκ(ι), ἡ χαλβαδόπηττα αὕτη, μετὰ τὸ μεσονύκτιον ἀναρτᾶται ἐκ τῆς ὀροφῆς τοῦ τῆς εὐτυχίας δωματίου και διὰ τινος ὠθήσεως, παρὰ τοῦ ἰσχυροτέρου μεταξὺ τῶν δαιτυμόνων, στρέφεται περὶ τὸ σχοινίον τῆς ἐξαρτήσεως, ὡς περὶ ἄξονα, μετὰ πολλοῦ τοῦ ῥοιζοῦ. Οἱ δὲ παριστάμενοι διὰ πλατέων φαρύγγων και ὀξειῶν ὀδοντοσειρῶν πειρῶνται, ἵνα δαγκάσωσι τοῦτο, ἀλλ' αὐτὸς διερχόμενος πλήττει τοὺς τολμηροὺς κατὰ τὰ χεῖλη και οὕτω ἄσβεστος γέλως ἐνόρνυται μετὰ τῶν συνδαιτυμόνων. Εἰτα τρώγουσιν φά βραστά δι' ὧν βουλώνουσι τὸ στόμα, δι' ἅπαντα τὰ ἀπηγορευμένα φαγητά κατὰ τὴν τεσσαρακονθήμερον νηστείαν (θὰ ξεβουλωθῇ δὲ τὸ στόμα τὸ Πάσχα μὲ τὸ κόκκινο τ' ἄβγό). Κατὰ τὴν νύκτα ταύτην οἱ δεισιδαιμονέστεροι παρατηροῦσι τὴν σκιὰν τῶν ἀνθρώπων και, ἂν μὲν ἴδωσί τινος σκιὰν ἀκέφαλον, ἀφεύκτως ὁ ἀνθρώπος ἐκεῖνος θ' ἀποθάνῃ τὸ ἔτος ἐκεῖνο και δὲν θὰ εἶνε ὑγιής, ἵνα και ἐς νέωτα μετὰ τῆς αὐτῆς συντροφίας συνδιασκεδάσῃ κατὰ τὰς ἀπόκρεω.

13) **Ἡ πάλη.** Κατὰ τὰς δύο Κυριακὰς τῶν ἀπόκρεω συνέρχονται ἅπαντες οἱ Μαδύτιοι εἰς θέσιν τινὰ Πόρον καλουμένην κειμένην ἐκτὸς τῆς πόλεως και κυκλομένην ἀμφιθεατρικῶς ὑπὸ τοῦ λόφου τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου και ἄλλων δύο λοφίσκων, οὕσα προφανῶς τὸ ἀρχαῖον Θέατρον τῆς πόλεως ἢ τὸ Γυμναστήριον. Τὸ πλῆθος διαμένει ἐν ἀγωνιώδει σιγῇ μόλις

δυνάμενον νὰ κρατηθῇ ἐκ τῆς συγκινήσεως, μετὰ φρικώδους ἀγωνίας ἀνομένον τὴν τοῦ ἀγῶνος ἔκβασιν, ὅτε αἶροντος δάκτυλον τοῦ ἐτέρου τῶν παλαιστῶν, ζητεῖ, κραυγάζει φρενιτιωδῶς. Ἀμφότεροι εἶτα οἱ ἀγωνισθέντες περιφέρονται γυμνοί, ὡς ἐπάλαισαν, τὰς τάξεις τῶν θεατῶν παρ' ὧν ἀνταμείβονται κατὰ βούλησιν. Κατὰ τοὺς ἀρχαίους χρόνους εἰς τὸν ἀγῶνα τοῦτον μόνον Μαδύτιοι ἐλάμβανον μέρος, ἥδη δὲ λαμβάνουσι μέρος καὶ Ὀθωμανοὶ γεγυμνασμένοι παλαισταὶ ἐκ τῶν πέριξ χωρίων, ὡς καὶ στρατιῶται ἐκ τῶν φρουρίων τοῦ Ἑλλησπόντου.

14) **Ἡ πρώτη ἐβδομάς τῆς Τεσσαρακοστῆς.** Οἱ δαιτυμόνες τῶν ἀπόκρεων πολλὰ εὐξάμενοι ἀλλήλους περὶ ὑγιoὺς διαβάσεως τοῦ μεγάλου τῆς νηστείας πελάγους καὶ αἰσίας ἀφίξεως εἰς τὴν ἁγίαν ἐβδομάδα τῶν ἁγίων παθῶν ἀποχωρίζονται περὶ τὸ λυκαυγὲς τῆς καθαρᾶς Δευτέρας ἐπιλέγοντες. «Ἀφήνου σῦκο καὶ σταφίδα νάρτω ν' αὐρῶ σημάγνριδα», ὅπερ λέγει ἡ χελιδὼν ἀποχωροῦσα τῶν ἡμετέρων κλημάτων, αἰνιττόμενοι ὅτι τὰ ἀποδημητικὰ ταῦτα ἀναχωροῦντα τὸν 7/βριον, ὅτε ἐναχμάζει ἡ σνκῆ καὶ ἡ ἄμπελος, ἐπανέρχονται τὴν μεγάλην Τεσσαρακοστήν, ὅτε συχνὰ καλεῖ ὁ κῶδων τῆς Ἐκκλησίας τοὺς πιστοὺς εἰς ἐξάσκησιν θρησκευτικῶν καθηκόντων. Κατὰ τὴν πρώτην καὶ δευτέραν τῆς τεσσαρακοστῆς ἡμέραν οἱ πάντες μένουσι ἄσιτοι, ἕως ὅτου ἀπολύσῃ τὸ ἀπόδειπνον καὶ λαβόντες παρὰ τοῦ ἱερέως ἀντίδωρον ἔλθωσι εἰς τὰ ἴδια καὶ γευθῶσι λιτότατα (νερό-βραστα). Οἱ δὲ δεισιδαιμονέστεροι οὔτε ἄρτον ἄπτονται οὔτε ὕδωρ πίνουνσι καθ' ὅλην τὴν Δευτέραν καὶ τὴν Τρίτην (ν(η)στεύ(ου)να τρίμερο). Τὴν δὲ Τετάρτην πρωὶ μετὰ τὴν τῆς προηγουμένης λειτουργίας ἀπόλυσιν μεταλαμβάνοντες ἁγιασμοῦ τῶν Θεοφανείων τρώγουσιν ὀλίγον καὶ λιτῶς. Τὸ δὲ Σάββατον τὸ πρωὶ τρώγουσιν τὰ ὀρεκτικώτατα θαλασσινά, καταλύοντες οἶνον καὶ ἑλαιόν. Αἱ δὲ μητέρες, ἵνα παρακινήσωσι τοὺς μικροὺς λαιμάργους ὅπως ἀσιτήσωσιν ἄχρι τῆς τοῦ ἀποδείπνου ἀπολύσεως, τὴν δευτέραν καὶ τὴν τρίτην ὑπόσχονται αὐτοῖς, ὅτι ἢ χρυσοῦν ὀδόντα θὰ κάμωσιν ἢ ἅμα ὑπάγωσιν εἰς τὴν ἐκκλησίαν, θὰ εὕρωσι τὴν περδιοκοφωτιά.

Τὴν Κυριακὴν τῆς Ὁρθοδοξίας μετὰ τὴν τῆς θείας μυσταγωγίας ἀπόλυσιν ἐτελεῖτο εἰς παρελθούσας ἐποχάς, καθ' ἃ λέγουσιν οἱ ἐσχατογῆροι, ἡ τοῦ τριψιδίου ἀκολονθία τῶν ἀναθεματισμῶν τῶν αἰρετικῶν. Τὴν ἐνάτην Μαρτίου, ἡμέραν τῆς μνήμης τῶν ἐν Σεβαστείᾳ τῇ Λίμνῃ ἐπὶ Λικινίου μαρτυρησάντων 40 μαρτύρων, κατασκευάζουσι τηγανίτας (σαλαγίτας), οὓς κατὰ κόρον τρώγοντες ἐπιλέγουσι ὅτι οἱ ἐορταζόμενοι ἅγιοι παρήγγειλαν τοῖς πιστοῖς τὸ ἑξῆς: «σαράδα φᾶς, σαράδα πιῆς, σαράδα δῶς γιὰ τὴ(ν) ψυχῇ(σ')».

15) **Τὰ φά.** Κατὰ τὴν ἐορτὴν τοῦ Λαζάρου οὔτε ἄσμα ψάλλεται.

οὔτε ἄλλο τι τελεῖται ἐκτὸς μόνον πλακουντίων τινων σταφιδοπῆκτων, ἅτινα ψηνόμενα ἐν κλιβάνῳ Λαζάρ^ο ἀποκαλοῦνται.

16) **Ἑορτὴ Βαΐων.** Τὴν Κυριακὴν τῶν Βαΐων οἱ παῖδες στρεφόμενοι κυκλικῶς ᾄδουσι τὸ ἑξῆς: «μύλου μύλου τὸ βαγιός, πότι ν' ἄρτ' ἢ Λαβριά μὴ τὰ κόκκινα τ' αὐγά! καὶ μὴ τοῦ παχὺ τ' ἄρνι». Ἐξερχόμενοι δὲ τῆς ἐκκλησίας πλῆττουσι ἐλαφρῶς ἀλλήλοις διὰ τῶν κλάδων τῶν μύρων ἐπιλέγοντες καὶ τ' χρόν' νὰ μὴ σὶ πῖαν^ο ἢ μνῆγιά».

17) **Οἱ κληματοῖδες καὶ οἱ κ(ου)βέλες.** Κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς τεσσαρακοστῆς οἱ ἀρειμανιώτεροι ἐκείστης ἐνορίας, ἐπὰν τύχωσιν καθ' ὁδὸν ἄμαξαν φορτηγὸν ἀπεξευγμένους ἔχουσιν τοὺς βόας αὐτοὶ ὑποδύτως ἀκολουθούμενοι καὶ παρ' ἄλλων καὶ πληθὺς παίδων τῆς ἐνορίας, ἀπέρχονται εἰς τὰς ἀμπέλους καὶ φορτώνοντες αὐτὴν διὰ κληματίδων καὶ κορμῶν δένδρων ἐκκοπέντων κατὰ τὸν χειμῶνα, μεταφέρουσι ταῦτα ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ καὶ ἐναποθέτουσι εἰς ἀσφαλὲς μέρος, διότι ἄλλης ἐνορίας ὁμὰς ἔρχεται καὶ τὰ κλέπτει κρυφίως, καὶ τότε οἷα κατασχύνῃ εἰς τοὺς μετακομίσαντας ταῦτα. Τὸ πρῶτον περιφρονοῦνται ὡς ἀνίκανοι καὶ ἄνανδροι, ὀνειδίζονται, καιροφυλάκτουσιν ὁμῶς καὶ ἐκείνοι εἰσερχόμενοι ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ ἐκείνη κλέπτουσιν ἢ τὴν εἰκόνα τῆς Ἀναστάσεως ἢ ἄλλο τι σκεῦος χρήσιμον κατὰ τὴν ἡμέραν τοῦ Πάσχα καὶ ἐντεῦθεν συνάπτονται διαπληκτισμοὶ μεταξὺ τῶν δύο ἐνοριῶν, οὔτινες τὴν δευτέραν τοῦ Πάσχα παύουσι.

Σημειωτέον δὲ ὅτι αἱ κληματίδες καὶ οἱ κορμοὶ τῶν δένδρων θὰ χρησιμεύσωσι κατὰ τὰς ἐορτὰς τοῦ Πάσχα, ὅπως ἀνάψωσι τὸν ἀρ(ι)-φανόν.

18) **Τὸ Ρουμάν.** Τὴν μεγάλην δευτέραν περιφέρεται εἰς τὰς οἰκίας τὸ ρουμάν(ι).

19) **Νιπτῆρ.** Τὴν μεγάλην Τετάρτην τὸ ἐσπέρας τελεῖται ἡ ἀκολουθία τοῦ νιπτῆρος. Ἄλλοτε καθὼς οἱ γεροντότεροι διηγοῦντο, ἐτελεῖτο καὶ ἡ νύψις τῶν ποδῶν τῶν ἱερέων ὑπὸ τοῦ ἀρχιερέως, καὶ ὁ νιπτῆρ οὗτος ἐθεωρεῖτο ἐξόχως ἰδιάζουσα τελετή, μία τῶν καθ' ἅπαν τὸ ἔτος ἐπισημοτέρων καὶ πανηγυρικωτέρων. Τὸ λαμπρὸν τοῦτο ἔθιμον, ἐν τῶν ὥραι-οτέρων ἀληθῶς ἐθίμων, τῶν δυστυχῶς ὁσημέραι ἐκλιπόντων καὶ ἀντικαθισταμένων ὑπ' ἄλλων ὀθνείων καὶ ξενοπρεπῶν, ἀπειλούντων καθ' ὅλοκληρίαν νὰ κατακλύσωσι τὸν ἐθνικὸν ἡμῶν βίον, ἥδη ἐξέλιπε καὶ μόνον ἐν Ἱεροσολύμοις τελεῖται. Ὅσάκις παρέστην εἰς τελετὴν τοιούτων ἐθίμων, ὁμολογῶ ὅτι ἄφατον ἡσθάνθην ἐνθουσιασμόν καὶ ὑπερηφάνειαν βλέπων τηρούμενα παρὰ τῷ Ἑλληνικῷ λαῷ λείψανα τῆς ἀρχαίας λατρείας. Μετεβλήθησαν αἱ περιστάσεις, αἱ ἀρχαῖαι θεότητες ὑπεχώρησαν εἰς τὴν θρησκείαν τοῦ νεωτέρου πολιτισμοῦ, αἱ ἐποχαὶ παρῆλθον, ἀλλὰ τὸ πνεῦμα, αἱ ἕξεις, τὰ ἦθη διὰ τῶν αἰώνων καὶ τῶν ποικίλων ἱστορικῶν

καὶ κοινωνικῶν μεταβολῶν καὶ περιπετειῶν τοῦ ἱστορικωτέρου τῶν λαῶν, τηροῦνται περίπου τὰ αὐτὰ ὑποστάντα βεβαίως τὴν φυσικὴν τοῦ χρόνου ἐπιδόρασιν καὶ τοῦ χριστιανικοῦ δόγματος τὴν ἐπιβλητικότητα, ἀλλ' αἰεὶ ποτε φέροντα ἀνεξίτηλόν πως τὸν ἐθνικὸν τύπον καὶ χαρακτῆρα.

20) **Τὰ κόκκινα ῥά.** Τὴν μεγάλην Πέμπτην βάπτονται τὰ ῥά κόκκινα καὶ θεωροῦνται τὰ καλλίτερα καὶ σεβαστώτερα. Βάπτονται εἰς πηλίνην χύτραν ἐντελῶς καινουργῇ, ἥτις μετὰ τὴν πεντηκοστὴν θὰ χρησιμεύσῃ εἰς τὰς λοιπὰ τοῦ μαγειρείου ἀνάγκας.

21) **Τὰ δώδεκα εὐαγγέλια.** Τὸ ἑσπέρας τῆς μεγάλης Πέμπτης περὶ ὥραν πρώτην τῆς νυκτός, ἄρχεται ἡ ἀκολουθία τῶν ἁγίων καὶ κοσμοσωτηρίων παθῶν ἐν μέσῳ μεγίστης συρροῆς πιστῶν καὶ προτίθεται εἰς ἀσπασμὸν ὁ ἐσταυρωμένος ἐνώπιον τοῦ ὁποίου ἄπειροι γονυκλισίαι τελοῦνται παρὰ τῶν εὐλαβῶν καὶ ἐν ἀπλήτῳ φωταγωγίᾳ ᾗδονται ἐμμελῶς οἱ λαμπροὶ ἐκείνοι ὕμνοι δι' ὧν ἐξυμνεῖται τὸ ἀκακὸν θῦμα τοῦ Γολγοθᾶ, τὸ ὑπὲρ ἡμῶν ἐκχέον τὸ Πανάχραντον αὐτοῦ αἷμα. Ἡ κατάνυξις κορυφοῦται καὶ οἱ φανατικώτεροι μαίνονται κατὰ τῶν ταιλαιπύρων Ἰουδαίων παρὰ τὴν ἀνεξικακίαν τοῦ διδασκάλου αὐτῶν, παρακαλοῦντος ὑπὲρ τῶν βασανιστῶν αὐτοῦ τὸν ἴδιον αὐτοῦ πατέρα.

Παρὰ τὸν σταυρὸν ἀναρτῶνται διάφορα δέματα περιέχοντα ἐσωτερικὰ ἐνδύματα πρὸς καθαγιασμὸν χάριτι τῶν ὑπὸ παντοίων νοσημάτων κατεχομένων. Πολλοὶ δὲ πάσχοντες ἐκ χρονίων νόσων, πρὸ πάντων γυναικες, διανυκτερεύουσιν ἐν τῷ ναῷ ἀναγινώσκουσαι ἐν τινὶ βιβλίῳ, ἐν Βενετίᾳ τυπωθέντι, λόγους τινὰς ἐν ἀπλῇ φράσει εἰς τὴν σταύρωσιν τοῦ Χριστοῦ (τ' Χριστοῦ τὰ πάθη) ἢ ᾗδουσαι ἐν χορῷ τὸ ᾠσμα τοῦ ἐσταυρωμένου.

22) **Αἱ ὥραι τῆς μεγάλης Παρασκευῆς καὶ ὁ Ἐπιτάφιος.**

Περὶ ὥραν δευτέραν τῆς πρωΐας ἄρχεται ἡ ἀκολουθία τῶν μεγάλων καὶ Βασιλικῶν λεγομένων ὥρῶν ἐν μέσῳ μεγίστης συρροῆς πιστῶν καὶ ἀφάτου κατανύξεως, αἷς ἐπισυνάπτεται ὁ Ἑσπερινὸς τοῦ Μ. Σαββάτου, καθ' ὃσον προτίθεται εἰς ἀσπασμὸν ὁ ἐπιτάφιος μετὰ δὲ τὴν ἀπόλυσιν οἱ ναοὶ μένουσιν ἀνοικτοὶ καὶ αἱ κόραι τῆς πόλεως λευχημονοῦσαι μετὰ ἀνθέων προσέρχονται ἐν συγκινήσει εἰς ἀσπασμὸν τοῦ νεκροῦ τῆς τῶν ἀπάντων ζωῆς, καὶ οἱ ἱερεῖς ἐν τῷ νάρθηκι τῆς ἐκκλησίας ἐπὶ χιθαιμαλῆς τραπέζης ἐγγράφουσιν εἰκὴ καὶ ὡς ἔτυχε τὰ ὀνόματα τῶν τε ζώντων καὶ τεθνεώτων, ἅπερ τῇ ἐπαύριον κατὰ τὴν ἀκολουθίαν τοῦ ὁρθρου ἀναγνωσθήσονται εἰς ἐπήκοον ἀπαξάπαντος τοῦ ἐκκλησιασματος. Κατὰ τὴν Μ. Παρασκευὴν, οὐδαμῶς ἱστεῖται τράπεζα ἐν τοῖς οἴκοις, ἀλλ' οἱ πάντες ἐπὶ ποδὸς ξηροφαγοῦσιν ἐν μεγίστῃ σκυθρωπότητι, διότι πᾶσα σὰρξ βροτεία σιγᾷ ἐνώπιον τοῦ σφαγιασθέντος Δεσπό-

του τῆς κτίσεως. Τὸ δὲ ἐπὶ ποδὸς γεύσεσθαι ἴσως ἀναμνησκει τὸ τοῦ Δευτερονομίου περὶ τοῦ Ἰουδαϊκοῦ Πάσχα «οὕτω δὲ φάγεσθε αὐτὸ διεζωσμένοι τὴν ὀσφὴν ἡμῶν».

23) **Ὁ ἐπιτάφιος.** Τὴν μεσονύχτιον ὥραν τῆς Παρασκευῆς πρὸς τὸ Σάββατον, τελεῖται ἡ τοῦ ἐπιταφίου ἀκολουθία καὶ γίνεται ἡ περιφορὰ αὐτοῦ ἐντὸς τῆς πόλεως καὶ εἰς τὰ νεκροταφεῖα. Ἵνα δὲ μὴ συμβαίνωσι διαπληκτισμοὶ μεταξὺ τῶν ἀρειμανίων ἐκάστης ἐνορίας, εἶναι ὠρισμένοι αἱ ὁδοὶ δι' ὧν ἐκάστη τούτων διέρχεται.

24) **Ὁ Πασχάλιος ἀμνός.** Ἐξερχόμενοι τῆς ἐκκλησίας μετὰ τὴν εἴσοδον τοῦ ἐπιταφίου, ἀγοράζουσι τὸν πασχάλιον ἀμνὸν ἐκ τῶν ποιμνιοστασιῶν, ἅτινα αὐτοχεδίως παρασκευάζονται εἰς τὰς διαφόρους ὁδοὺς, ὅπου μεγάλη ζωηρότης καὶ κινήσεις ἐπικρατεῖ. Ἰστέον δὲ ὅτι κατὰ τὴν τοῦ ἐπιταφίου περιφορὰν, ὁ Ἑσταυρωμένος βαστάζεται ὑπ' ἐκείνου, ὅστις ἐπλειοδότησεν ἐν τῷ παγκρατίῳ τῆς ἐκκλησίας, καὶ καλεῖται τότε Σίμων Κυρηναῖος.

25) **Ὁ ἀρ(ι)φανὸς** (ἄρι - φαίνω - μέγας φανός). Κατὰ τὴν τοῦ ἑσπερινοῦ ἀκολουθίαν, ἐν ἣ τελεῖται ἡ τοῦ Μ. Βασ. λειτουργία καὶ ψάλλεται τὸ «ἀνάστα ὁ Θεὸς κρίνων τὴν γῆν», ἀνάπτεται ὁ ἀρφανὸς ἐν τῷ προαυλίῳ τοῦ ναοῦ, ἀπὸ τὰς κληματίδας καὶ τοὺς κορμούς δένδρων, οὓς οἱ ἀγνιόπαιδες τῆς ἐνορίας κατὰ τὴν μεγάλην Τεσσαρακοστὴν ἐκόμισαν, ἠχοῦσι χαρμυσύνως οἱ κώδωνες καὶ τὰ σημαντὰ ἐν ἀλαλαγμῷ. Ἀρχονται οἱ πυροβολισμοὶ καὶ ἐν ἀκαρεῖ ἡ ἡμέριος τεσσαρακοστὴ μεταβάλλεται εἰς ἀγριώτατον τάραχον, παροιμιώδη καταστάντα (ἔγινε ἀνάστα ὁ Θεός). Οἱ παῖδες ἐπὶ τῶν θυρῶν τοῦ ναοῦ παίζοντες τὰ κοπάνια, μικροὺς ξυλίνους κεχρωματισμένους κυλίνδρους ἐν μικροῖς ξυλαρίοις πεπαρμένους, ἄδουσι χαρμυσύνως τὸ ἑξῆς: «τοὺν Ἀδάμ, τοὺν Ἀδάμ τοὺν Ἀδη - Ἀδη - Ἀδάμ» δηλ. ὁ Σωτὴρ καταβάς ἐν Ἀδη ἐλύτρωσε τὸν Ἀδάμ ἐκ τῶν δεσμῶν τοῦ θανάτου.

Μετὰ δὲ τὴν ἀπόλυσιν τῆς λειτουργίας, ὥσει ὥρα ἔκτη, σφάζονται οἱ ἀμνοὶ καὶ ἐν ἀκαρεῖ ὁ τόπος μεταβάλλεται εἰς ἐκτεταμένον σφαγεῖον. Τινὲς δὲ χρίουσι διὰ τοῦ αἵματος τοῦ ἀμνοῦ τὰς παραστάδας τῶν θυρῶν τῶν οἰκῶν κατὰ τὸ Γραφικόν: «καὶ λήψονται ἀπὸ τοῦ αἵματος καὶ θήσωσιν ἐπὶ τῶν δύο σταθμῶν καὶ ἐπὶ τὴν φλοιὰν ἐν τοῖς οἴκοις ἐν οἷς ἂν φεύγωσιν» καὶ πολλοὶ συντρίβουσι πεπαλαιωμένα πῆλινα σκευὴ πρὸς ἐμπαιγμὸν τῶν διωκτῶν τοῦ Χριστοῦ κατὰ τὸ «ὥς σκευὴ κεραμέως συντρίψεις αὐτούς».

26) **Ἡ πρώτη Ἀνάστασις.** Συγκλειούσης τῆς ἡμέρας τοῦ Μ. Σαββάτου, ἡ κινήσις γίνεται ζωηροτέρα· αἱ κόραι τοῦ τόπου, αἵτινες μόνον δις τοῦ ἔτους ἔχουσι τὴν ἄδειαν νὰ ἐκκλησιασθῶσι καὶ ἀκροασθῶσι τῆς θείας λειτουργίας, δηλ. τὴν Κυριακὴν τῶν Βαΐων καὶ τὴν νύκτα τοῦ

Πάσχα, ἅμα δύνοντι τῷ ἡλίῳ ἄρχονται σωρηδὸν μεταβαίνουσαι ἐν τοῖς ναοῖς πρὸς κατάληψιν θέσεως, ἐν τῷ γυναικῶνι, ἐνῶ οἱ γονεῖς καὶ ἀδελφοὶ κατακλίνονται, ὅπως ἀναπαυθῶσι πρὸ ὀλίγου, ἀλλὰ μάλιστα. Οἱ ἱερεῖς, ἐπειδὴ παρ' ἐκάστου οἰκογενειάρχου λαμβάνουσι χρηματικόν τι δῶρον (κανουνκὸ), φροντίζουσι, ἵνα μηδεὶς τῶν ἐν τῷ βιβλίῳ αὐτῶν ἐγγεγραμμένων ἐνοριτῶν ἀπουσιάσῃ, διὸ καὶ διὰ τοὺς ρέγγοντας μακαρίως ἀποπέμπονσι τοὺς πρωτοστατοῦντας κατὰ ταύτας τὰς ἡμέρας ἀγνιόπαιδας τῆς ἐνορίας, οἵτινες ἐνώπιον τῆς οἰκίας τοῦ καθεύδοντος ἀμερίμνως ἀλάζοντες καὶ σατανικῶς θορυβοῦντες καὶ ἐν ταῦτῳ κρούοντες τὸ σιδηροῦν σήμαντρον μέχρι διαρρήξεως τοῦ ἀκουστικοῦ τυμπάνου τοῦ ὑπνώτοντος, πειθαναγκάζουσιν αὐτόν, ἵνα μεταβῇ εἰς τὸν ναόν· οἷτω δὲ τῶν πάντων συγκληθέντων οὕτως ἀλλοκότως καὶ τοῦ βαλαντίου τοῦ ἱερέως πληρωθέντος, κατ' ἀσυνήθη ὅλως τρόπον, ἄρχεται ἐν τῷ ἀνθροπολίστῳ καὶ μυριοστολίστῳ ναφ' ἡ ἀκολουθία τῆς Ἀναστάσεως ἀπὸ τοῦ κανόνος τοῦ Μ. Σαββάτου «κύματι θαλάσσης», οὗ πληρωθέντος σβέννυνται πάντα τὰ φῶτα καὶ ὁ ψάλτης μετὰ συντριβῆς καὶ εὐλαβείας ψάλλει τὸ ἐξῆς τροπάριον «Ἰδοὺ σκοτία καὶ πρῶι καὶ τί πρὸς τὸ μνημεῖον, Μαρία» κλπ. (Ἐωθ. 7) ἐν μέσῳ τῆς συγκρατομένης ἀναπνοῆς τῶν πιστῶν. Ἦδη δὲ ὁ ἑωσφόρος φεγγοβολῶν ἀνέρχεται εἰς τὰ ὕψη ὡς μέγας μυσταγωγὸς τοῦ Χριστιανισμοῦ, φέρων εἰς τοὺς ἀνθρώπους τὸ φῶς τὸ ἀληθινόν. Ὁ ἱερουργῶν ἱερεὺς κρατῶν δέσμην λαμπάδων, ἐξ Ἱεροσολύμων κομισθεισῶν, ὧν αἱ θρυαλλίδες τὸ πρῶτον ἐκάψαν ἐκ τοῦ ἁγίου φωτὸς τοῦ Παναγίου Τάφου καὶ ἐξερχόμενος τῆς Ὁραίας Πύλης, ἐν μέσῳ εὐσεβῶν παλμῶν ἀνακραῖζει ἐμμελῶς τὸ ὑψηλὸν ἐκεῖνο «Δεῦτε λάβετε φῶς». Ἦδη ὁ κόσμος ὠθῶν καὶ ὠθούμενος προσπαθεῖ, ἵνα τὴν λαμπάδα αὐτοῦ ἄψηται παρὰ τῆς τοῦ ἱερέως, καὶ διατηρεῖ καθ' ὅλην τὴν λειτουργίαν ἄσβεστον καὶ προσπαθεῖ, ἵνα ταύτην φέρῃ ἐν τῇ οἰκίᾳ του ὡς τὸν ἄριτον οἶωνόν.

27) Ὁρὰ καὶ ὀξύγαλα. Οἱ ἱερεῖς τὰ φῶς ἅπερ συνήζουσι τὴν Μεγάλην Δευτέραν διὰ τῆς περιφορᾶς τοῦ Ρουμανιοῦ ἐμβάψαντες εἰς ἐρυθρὰν βαφὴν τὴν Μεγάλην Πέμπτην, ἣτις εἰρήσθω ἐν παρόδῳ, καλεῖται καὶ κόκκιν' Πέφτι, φέρουσιν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τὴν νύκτα τοῦ Πάσχα καὶ ἀναγνόντες ἐπ' αὐτῶν εὐχὴν τινα τοῦ εὐχολογίου, μετὰ τὴν ἀνάγνωσιν τοῦ κατηχητικοῦ τοῦ Χρυσοστόμου, παραδίδουσι τοῖς νεωκόροις, οἵτινες κόψαντες αὐτὰ εἰς τεμάχια διανέμονται τῷ ἐκκλησιασμάτι, οὔτω δὲ διὰ τοῦ ὁοῦ τοῦ ἡγιασμένου ξεβουλώνεται τὸ στόμα, ὅπερ δι' ὁοῦ ξεβουλώθη τὴν νύκτα τῆς Τυρινῆς. Ἐπίσης μεταλαμβάνουσι καὶ ἡγιασμένου ὀξύγαλακτος σὺν τοῖς ὁοῖς, τὸ ὁποῖον ἐντὸς ἀγγελίων ἔπηξαν οἱ ἔχοντες ποίμνια ἐνορεῖται καὶ ἔφερον ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ, ἵνα διανεμηθῇ τοῖς πιστοῖς. Ἐξερχόμενοι δὲ τοῦ ναοῦ κατ' οἰκογενειακοὺς ὀμίλους καὶ κρατοῦντες ἄσβεστον

τὸ ἱερὸν πῦρ ἐν μεγίστῃ χαρᾷ καὶ φαιδρότητι προσαγορεύουσι ἀλλήλους διὰ τοῦ «Χριστὸς ἀνέστη» καὶ «ἀληθῶς ἀνέστη» καὶ εἰς «χρόνους πολλούς». Νομίζουσι δὲ τις, ὅτι πάντα τὰ δεινὰ, πᾶσαι αἱ βιοτικαὶ μέριμναι ἐξέλιπον ἀληθῶς. Τοιαύτη ἡ παραμυθία, ἣν ὡς βάλαμιον ἐπιχέει ἡ ἐκκλησία εἰς τὰς καρδίας τῶν πιστῶν. Διερχόμενοι δὲ διὰ τῶν κλιβάνων, ἐν οἷς ὥπτηθησαν τὴν νύκτα οἱ πασχάλιοι ἄμνοι, αἰσθάνονται τὴν κνίσσαν αὐτῶν, «οὐρανὸν ἐπομένην καὶ ἐλισσομένην περὶ καπνῶ», διωκομένην δὲ ὑπὸ αὔρας νὰ κνίξῃ τοὺς λαιμαργοῦντας ὀσφραντῆρας τῶν διελθόντων τεσσαρακονθήμερον τὸ τῆς νηστείας πέλαγος. Εἰσελθόντες δὲ εἰς τὴν οἰκίαν μετὰ τὸ χειροφίλημα καὶ τὴν ἀνταλλαγὴν τῶν δώρων τῆς Πασχαλιᾶς παρακάθηνται εἰς τράπεζαν ἀφθονοῦσαν ἐδεσμάτων, ἐν οἷς τὴν πρώτην θέσιν κατέχει ὁ κλιβανίτης ἄμνος καὶ ἡ Χριστουκλόρα, ὅτε καὶ γίνεται ἀφθονος σπονδὴ εἰς τὸν Βάκχον δι' ἡδέος ἀκηρασίου, θείου ποτοῦ. Εἶτα κατακλίνονται. Ἐγείρονται δὲ τὴν 2αν ὥραν τῆς ἡμέρας, καὶ ἀμφιεσόμενοι τὰς λαμπροτέρας αὐτῶν ἀμφιέσεις μεταβαίνουν αὐθις εἰς τὸν ναὸν μετὰ τῶν λαμπάδων, ἵνα πανηγυρίσωσι τῇ *Δευτέρῃ* 'Ανάστασ', μετὰ τὴν ἀπόλυσιν τῆς ὁποίας αὐθις παρακάθηνται εἰς τράπεζαν μεθ' ἣν ἐξελθόντες τῶν οἰκῶν ἐπιδίδονται εἰς διαφόρους διαχύσεις.

28) Ἡ γιοβριός. Τὴν δευτέραν τοῦ Πάσχα οἱ ἀρειμανιώτεροι τῆς ἐνορίας, οἱ κοπιᾶσαντες κατὰ τὴν τεσσαρακοστήν πρὸς μεταφορὰν κληματίδων ἢ κορμῶν δένδρων, οἱ ὑπερασπιθέντες κατὰ τῶν ἐπιθέσεων τὰ δίκαια τῆς ἐνορίας, ἐνδύουσι τινα ἐξ αὐτῶν δια ρακώδους περιβολῆς μελαινοῦντες ἐν ταυτῷ τὸ πρόσωπον αὐτοῦ καὶ λαμβάνοντες μεθ' ἑαυτῶν τὸ τῆς ἐκκλησίας σήμαντρον μεταβαίνουν εἰς ἐκάστην οἰκίαν τῆς ἐνορίας, παρ' ἧς λαμβάνοντες εἰς τὴν κεράτια, ἄρτον, τυρόν, ψὰ τὰ διανέμονται εἶτα ἐν τῇ προαυλίῳ τοῦ ναοῦ δίδοντες τὴν μερίδα τοῦ λέοντος τῷ ὑποκριθέντι τὸν Ἰούδαν. Γίνεται δὲ τοῦτο πρὸς ἐμπαιγμὸν τῶν Ἰουδαίων, οἵτινες οὐδαμῶς τολμῶσι νὰ φανοῦν ἐν τῇ ἀγορᾷ.

29) Σταυρός. Ὄταν ζυμωθῶσιν αἱ Χριστουκλόραι τὴν Μεγάλην Παρασκευὴν κατασκευάζεται καὶ πλακοῦς τις ἐν σχήματι σταυροῦ ἔχων εἰς ἕκαστον ἄκρον τῶν κεράτων αὐτοῦ ἀνὰ ἓν ὦν. Ὁ πλακοῦς οὗτος καλεῖται σταυρὸς καὶ τρώγεται τὴν Κυριακὴν τοῦ Θωμᾶ (Ἀδιλὰβρου). Τὰ κελύφη τῶν ὦων τοῦ σταυροῦ τούτου θεωροῦνται ἐντομοκτόνα.

30) Ἡ 1 Μαΐου. Ἡ πρώτη τοῦ χαιρεστέρου καὶ ποιητικωτέρου τῶν μηνῶν τοῦ ἐνιαυτοῦ ἐορτάζεται ὡς πανήγυρις τῶν ἀνθέων.

Οἱ πάντες ἐγειρόμενοι ὄρθρου βαθέος πορεύονται εἰς τοὺς κήπους καὶ πλησιοχώρους ἀγρούς, συλλέγουσι ἄνθη αὐτοφυῆ ἢ κηπεύσιμα, δι' ὧν πλέκοντες στεφάνους στεφανοῦσι τὰ ἀνώφλια τῶν θυρῶν τῶν οἰκῶν. Πίνουν δὲ τὸν *μαγιάτκου* καφέ μὲ τὸν *μαγιάτκου* τοῦ γάλα, ἀναπνέοντες τὴν εὐχάριστον πρωινήν δρόσον. Οἱ ἀπλούστεροι ἅμα τῇ ἐκ τῆς κλί-

νης ἐγέρσει των γεύονται νωποῦ σκόρδου πιστεύοντες, ὅτι καθὼς τὸ φυτὸν τοῦτο εἶναι ζωηρὸν καὶ αὐτοὺς «γαιροὺς σὰ τοῦ σκόρδου θὰ τς εὔρ' ἢ Μάης τ' χρόν».

31) Ἡ 24 Ἰουνίου. Κατὰ τὴν ἡμέραν ταύτην ἐορταζομένου τοῦ γε-
νεθλίου τοῦ Προδρόμου, τοῦ πολιούχου ἁγίου τῆς Μαδύτου, τελεῖται πανήγυρις
ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τῇ σεμνυνομένῃ ἐπ' ὀνόματι αὐτοῦ, ἐν ἣ ὑπάρχει καὶ ἀρχαιο-
τάτη εἰκὼν τῆς ἀποτομῆς αὐτοῦ. Εἰς τὴν πανήγυριν ταύτην ἅπαντες οἱ πε-
ρίοικοι συρρέουσι, καὶ ἰδίᾳ οἱ ἀπέναντι Δαρδανεῖς, οἵτινες καὶ ἰδιαίτεράν
εὐλάβειαν ἔχουσι πρὸς τὸν ἅγιον, οὗτινος ὁ ναὸς καθ' ἅπαν τὸ ἔτος εἶναι
κοινὸν ἱατρεῖον τῶν οἰκιστῶν νοσήματι κατεχομένων. Κατὰ τὴν πρωτὴν
τῆς ἡμέρας ταύτης οἱ πάντες μεταβαίνουνσιν εἰς τὴν παραλίαν καὶ λαμ-
βάνοντες μεθ' ἑαυτῶν ἐκ τῆς θαλάσσης λίθον φέροντα ἐπ' αὐτοῦ φύκη
προσπεφυκῶτα, μεταφέρουσι εἰς τὴν οἰκίαν αὐτῶν καὶ ἐναποθέτουσιν ἐν τῷ
εἰκονοστασίῳ ἄγνωστον διὰ τίνα σκοπὸν. Ἐπίσης καὶ ἀπὸ τῶν παρακειμέ-
νων σχοινίων ἐκρίζουσι πέντε σχοίνους καὶ ἐναποθέτοντες εἰς τὸ εἰκονοστά-
σιον φυλάττουσι διὰ τὸ δωδεκαήμερον, ἵνα, ἂν τοὺς «καβαλῆψ' οἱ γαλγάτσαροι,
τὸν δέσωσι μὲ τῆς Γιαννίου, τὸν Βοῦργον», διότι πιστεύουν, ὅτι δι' οἴα-
σιν αὐτοὺς ἀλύσου καὶ ἂν προσδεθῇ τὸ τέρας ἐκεῖνο, τὴν κόπτε, μόνον τὸν
σχοῖνον τοῦ ἁγίου Ἰωάννου ἀδυνατεῖ νὰ θραύσῃ διὸ καὶ εὐλαβῶς τηρεῖται
οὗτος. Ἀμα δὲ τῷ ἡλίῳ ἀνίσχοντι πληροῖται ἅπασα σχεδὸν ἡ παραλία συλ-
λήβδην ἀπείρων ἀνθρώπων καὶ ζώων λουομένων καὶ γίνεται ἱπποδρομία
ἢ γαῖδαροδρομία γυμνῶν ὄντων τῶν ἀναβατῶν ἀντὶ εὐτελοῦς στοιχήματος.
Καθ' ἅπασαν δὲ τὴν ἡμέραν δύναται τις νὰ τῶν τοὺς ἀγνιόπαιδας νοχελῶς
ἐπιπλέοντας τῶν ὑδάτων, διότι δὲν «τῶν σὶ καλὸ νάβγαίν' ἀπ' τ' θάλασσα
ικεῖν' τ' μέρε». Ἐξελθόντες δὲ τῆς θαλάσσης λαμβάνουσι δύο τεμάχια κε-
ραμίδος καὶ ἐμφράττοντες ἀμφοτέρω τὰ ὅτα αὐτῶν ἐπιλέγουσι τὰ ἐξῆς εἰς
ιδιόρρυθμον φωνῆς. «Ὁρὲ πατλάκ', τὰ βώδια σ' μέσ' στοῦ στόρ'», ἀλλοκότως
ὀρχούμενοι. Οὕτω δὲ ἐξέρχεται τὸ εἰσρεῦσαν ἐντὸς τῶν ὠτων αὐτῶν θαλάσ-
σιον ὕδωρ.

32) Ἡ κλείδουνας ἢ κλειδών, (κληδὼν καὶ κληδὼν (κλέος) μαν-
τεία, οἰωνός) φωνὴ προσημαίνουσα τι, λόγος μαντικός). Περί ὥραν 8ην
τῆς ἡμέρας τοῦ ἁγ. Ἰωάννου εἰς πλείστας συνοικίας παρὰ τῶν παρθένων
τελεῖται τὸ ἔθιμον τοῦ κλείδουνας οὕτως: Ἐκάστη νεάνις πέμπει ἀφ' ἐσπέ-
ρας εἰς τὴν οἰκίαν, ἐν ἣ θὰ τελεσθῇ ὁ κλείδουνας, ἀντικείμενόν τι κατὰ τὸ
μᾶλλον καὶ ἥττον πολῦτιμον, οἷον χρυσοῦν ψέλλιον, ἐνώτιον, δακτυλίδιον,
φλωρίον ἢ ἀργυροῦν τι νόμισμα. Ταῦτα δὲ πάντα ἐντίθενται ἐν συνόλῳ ἐν-
τὸς λεκάνης πλήρους ὕδατος, ἣν γραῖα τις προμνήστρια μεθ' ἑαυτῆς φέρει
εἰς τὴν ἐκκλησίαν καὶ κατὰ τὴν λειτουργίαν μένει ἄφωνος! Ἐπανελθούσα
δὲ εἰς τὴν οἰκίαν μετὰ τὴν τῆς ἐκκλησίας ἀπόλυσιν, ἐναποτίθῃσιν αὐτὴν ἐν
τῷ εἰκονοστασίῳ καὶ περὶ 8 ὥραν, συναθροισθεισῶν τῶν νεανίδων τῆς συν-

οικίας ἀνοίγεται «ἡ κλείδουνας». Παιδίον τι φέρον ἐπίδεσμον λευκὸν εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς βυθίζει τὴν χεῖρα ἐντὸς τοῦ δοχείου τοῦ περιέχοντος τὰ *σμαδοῦρια*, ἐνῶ αἱ νεάνιδες ἐν χορῶ ἤδουσι ἐγκωμιαστικόν τι δίστιχον ἄσμα, ἀνταποκρινόμενον πρὸς τοὺς μυστικούς πόθους ἐκείνης εἰς ἣν ἀνήκει τὸ ἐξαχθὲν ἀντικείμενον. Ἡ τοιαύτη λεκανομαντεία καλεῖται κλείδωνας. (Ἴδε Ἄτακτα Κοραῖ τόμ. Δ', σ. 233 καὶ Θρακ. Ἡθοῖρ. Παπαχριστοδούλου διήγημα τὰ *ριζικάρια* τ. Β', σ. 95—111.)

33) **Τὴν 31 Ἰουλίου** ἐσπέρας ἀνάπτουσιν ἐν ταῖς ὁδοῖς μεγάλα πυρὰ ἐκ φρυγάνων ἢ ἀχύρων, ἅπερ διαπηδῶντες λέγουσιν: «Ἀξίτους (Αὐγυστος) παρὰξίτους καλῶς μᾶς ἡῦρ' ἢ γιάξίτους».

34) **Ἡ Μεταμόρφωσις.** Τὴν ἕκτην Αὐγούστου κομίζονται ἐν τοῖς ναοῖς ἐκλεκτοὶ εἶδους πρῶτοι σταφυλαί, αἱ ἀπαρχαί, αἵτινες εὐλογούμεναι παρὰ τοῦ ἱερέως διανέμονται τοῖς πιστοῖς. Ἐγκαινίζουσι δ' οὕτω τρόπον τινὰ τὴν ἐποχὴν τῆς ἐνάρεως τῶν πανηγύρεων ἐν τοῖς ἀμπελοῖς, εἰς ἃς ἐκείνην τὴν ἡμέραν διασπείρονται εἰς οἰκογενειακοὺς ὁμίλους ἀναπτύσσοντες τὴν ἰδιάζουσαν αὐτοῖς εὐθυμίαν.

35) **Ἡ τοῦ ἁγίου Δημητρίου ἐορτή.** Κατὰ τὴν ἡμέραν ταύτην ἀπολύονται οἱ ἐργάται τῶν γεωργῶν καὶ τῶν ἐπαρτέων, ἵνα στοιχήσωσι ἀλλήλοῦ ἢ νὰ μείνωσι εἰς τὰ ἴδια. Καλεῖται δὲ αὕτη ἡ ἡμέρα τῶν *γιαλαμάδων*, διότι οἱ ἐργάται (γιαλαμάδες) πημμυροῦσι τὰς ὁδοὺς, ἀφθόνως θύοντες τῷ Βάκῳ.

36) **Ἁγία Βαρβάρα.** Τὴν 4 Δεκεμβρίου μοιράζουσιν εἰς τὰς οἰκογενείας φάβαν, ἥτοι πολτὸν τινα ἐκ κνέμων μετὰ ὑποξέσεως ἐκ κρομμύων καὶ μελιπτήκτων, ἣν διανέμουνται ταῖς φιλικαῖς οἰκογενείαις χάριν τοῦ ἁγίου Σάββα, *φάβα* κατὰ παρήχησιν.

37) **6 Δεκεμβρίου.** Κατὰ τὴν ἡμέραν ταύτην ἐπιτελοῦσιν οἱ ναῦται μνημόσυνον τοῦ *πάτρωνος* αὐτῶν τοῦ ἐκχριστιανισθέντος Ποσειδῶνος. Ἐχουσι δὲ *ἀδρεφᾶτο* ὅπερ διανέμει ἄνθρακας τοῖς πτωχοῖς. Τὰ δὲ τοῦ ἁγίου Νικολάου κόλλυβα θεωροῦνται καθ' ἅπαν τὸ ἔτος παρὰ τῶν δεισιδαιμονεστέρων πιστευόντων ὅτι ἅμα τὰ ρίψουν εἰς τὴν θάλασσαν βυθίζοντες ἐν αὐτῇ καὶ τὴν εἰκόνα αὐτοῦ, ἀμέσως θὰ πνεύσῃ ὁ ἄνεμος, ὃν ἔχουσι κατὰ νοῦν.

38) **Ἡ παραμονὴ τῶν Χριστουγέννων.** Τὴν νύκτα ταύτην πολλαὶ νεάνιδες ἐκ τῶν εὐλαβεστέρων καὶ ἐγγραμματωτέρων διανυκτερεύουσιν ἐνώπιον τῶν εἰκόνων ἀναγινώσκουσαι εὐλαβῶς τὰς *ὥρας* καὶ τὰ *μεσώρια* τοῦ Ὁρολογίου καὶ τιθεῖσαι δέσμην ὠκίμου ξηροῦ ἐντὸς λεκάνης. Τὴν ἕκτην τῆς νυκτὸς ὥρας εἰκοτολογοῦσιν, ὅτι τὸ μὲν ὠκίμον ἀνθεὶ μεταβαλλόμενον εἰς χλιαρόν, ὃ δὲ σῦρανὸς ἀνοίγει καὶ τὸ ἅγιον φῶς φωτίζει τὰς δίκην τῶν θεασαμένων τὸν Κύριον ποιμένων ἐν τῇ οἰκίᾳ αὐτῶν ἀγραυλούσας, αἷς ἐπιγίνεται τὸ αἰτούμενον κατ' ἐκείνην τὴν ὥραν!!

η'. Παραδόσεις.

1) **Οι Ἰχθύς τῆς Ζωοδόχου Πηγῆς.** Εἰκοτολογοῦσιν ὅτι καθ' ἣν στιγμήν ὁ πορθητής Μωάμεθ ὁ Βος εἰσῆλασε νικητῆς ἐντὸς τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ὁ ἀτυχὴς τῆς πύλης τοῦ Ἀδριανοῦ ἦρως ἀμερίμῳως καὶ ἀναίγῃτως ἠθύμει παρὰ τὸ ἀγίασμα τῆς Ζωοδόχου Πηγῆς. Ἀγγελθείσης δ' αὐτῷ τῆς ἀλώσεως τῆς Πόλεως, ἐδυσπίστει πρὸς τὸ γεγονὸς εἰπὼν: «ἐὰν τοῦτο ᾖ ἀληθές, οἱ ἐν τῷ τηγάνῳ ἰχθύς ἀμέσως νὰ ἀναζήσωσι». Ὡ τοῦ θαύματος οἱ ἡμίεφθοι ἰχθύς ἀναστάντες ἔπασαν ἐντὸς τοῦ ἀγιάσματος καὶ ἔκτοτε μένουσιν ἐντὸς αὐτοῦ ὡς ἱεροὶ θεωρούμενοι.

2) **Ὁ περὶ Μήδων μῦθος.** Ἦν βασιλεὺς τις ἔχων ὄντα τράγου καὶ ἄλῳρ κατὰ τὴν κεφαλὴν, ἡσχύνετο δὲ νὰ ὑπάγῃ πρὸς τὸν κυρρέα ἵνα ξυρισθῇ. Τὸ πάθημά του διηγῆθη εἰς φρέαρ· παρὰ τὸ φρέαρ ἐφύτρωσε κάλαμός τις, ἣτις σειομένη παρὰ τοῦ ἀνέμου ἀπήχει ταῦτα ἐν εἵδει ἐπωδοῦ:

Ἦδαγν ἔνας βασιλὲς	τοῦ φουσούαι τ' ἀγεράκ'
εἶχε τράγινου ἀφτὶ	κ' ἐλεγι τοῦ καλαμάκ:
κὶ κασσίδα στὴν κουρφή,	«Ἡ βασιλὲς μας ἦ καλὸς
ντρέποδαγν νὰ βᾶ ξουρστή.	πῶχει τὰ πουλλὰ φλωριά,
5 Πῆγε τοῦ πῆ μέσ τοῦ πγάδ',	ἔχει τράγινου ἀφτὶ
φύτρως ἕνα καλαμάκ',	κὶ κασσίδα στὴν κουρφή».

3) **Ἡ μάλ - τεπές.** Ἐν τῇ ὁροσειᾷ τῇ περικλειούσῃ τὴν εὐφορον κοιλάδα τῶν κοιλέων - θεσιῶν, καλουμένην οὕτω, διότι ὁ Ἑλλήσποντος κοῖλον κόλπον ἀπεργάζεται, ὑπάρχει ὁξεία τις καὶ κωνοειδὴς κορυφὴ καλουμένη μάλ-τεπές (=κορυφὴ θησαυροῦ). Ἡ κορυφὴ αὕτη τὴν νύκτα τοῦ Πάσχα, ὅτε τὸ πρῶτον ψάλλεται τὸ Χριστὸς ἀνέστη, (ἡ καλὸς ἢ λόγος), ἀνοίγει καὶ ὁ τολμῶν νὰ εἰσέλθῃ διέρχεται ἐπὶ ἐν ἔτος ἐντὸς μεγάρων μαρμαροτεύκτων ἐν ἀφάτῳ ὀλβιότητι συζῶν μετὰ τῶν ὡραίων Ραγίδων (νεράιδων). Ἐὰν δὲ βούλεται νὰ ἐπανέλθῃ πρὸς τοὺς οἰκείους αὐτοῦ, δέον ν' ἀναμείνῃ τὸ ἐτήσιον τοῦ ὅρου ἀνοίγμα καὶ νὰ μὴ γευθῇ τῶν κόκκων τῆς ὑποχθονίου ροιᾶς κατὰ τὸ διάστημα τῆς ἐντὸς τοῦ ὅρου διαμονῆς αὐτοῦ.

4) **Ἡ ἀγία Σοφία.** Ὅτε ἐάλω ἡ Κωνσταντινούπολις, οἱ Χριστιανοὶ αὐτῆς κάτοικοι ἐλειτουροῦντο ἐν τῷ περιβλέπτῳ ναῷ τῆς Ἀγ. Σοφίας καὶ ἡκροῶντο τὴν τοῦ Ἀποστόλου ἀνάγνωσιν. Ὅτε δὲ εἰσῆλασαν τὰ ὀθωμανικὰ στρατεύματα, ὁ παῖς ὁ ἀναγινώσκων τὴν περικοπὴν τοῦ ἀποστόλου, ὁ ἱερεὺς ὁ ἱστάμενος παρὰ τὴν ὡραίαν Πύλιν καὶ πάντες οἱ πιστοὶ ἀπελιθώθησαν καὶ ἔκτοτε μένουσι ἀπολιθωμένοι.

5) **Ὁ βασιλεὺς Κωνσταντῖνος.** Ἀλούσης τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἄγγελος Κυρίου ἐπιφανεῖς τῷ βασιλεῖ Κωνσταντίνῳ ἐπέδωκεν αὐτῷ σπάθην

ξυλίνην διατάτιον συνάμα αὐτῷ, ἵνα διὰ ταύτης ἀποκρούσῃ τὴν ἔφοδον. Ἀπορρίψαντος δ' ἐκείνου μετ' ἀγανακτήσεως καὶ μετὰ περιφρονήσεως τὴν προσφορὰν καὶ εἰπόντος ὅτι χρυσὴν σπάθην ἔχων οὐδὲν κατώρθωσα, οὐδὲν δὲ θὰ κατορθώσω καὶ διὰ τῆς ξυλίνης, ὁ ἄγγελος μεταβὰς παρὰ τῷ Μωάμεθ ἐπέδωκε τὴν ξυλίνην σπάθην, ἣν ἐκεῖνος ἀσπασάμενος καὶ μεταχειρισθεὶς ἤρατο περιφανῇ νίκην κατατροπώσας ὁλοσχερῶς τοὺς ἡττηθέντας.

6) Ἀνασκολόπισις κυνῶν. Οἱ Ρωμαῖοι εἰς ἀπόκρουσιν τῶν κατὰ τοῦ Καπιτωλίου ὀρμησάντων Γαλατῶν ἐξεγερθέντες παρὰ χηνῶν ἀφιερωμένων τῇ Ἥρᾳ ἐθέσπισαν, ἵνα εἰς ὠρισμένην τοῦ ἔτους ἡμέραν ἀνασκολοπίζωσι τοὺς κύνας. Τὸ ἔθιμον τοῦτο τῆς Ρώμης διετηρήθη ἀπαράλλακτως ἐν Μεδύτῳ καὶ τοῖς πέριξ, πρὸ πάντων ἐν Κριθίᾳ τελούμενον τὴν καθαρὰν Δευτέραν.

Ἡ κλέφτρα. (Σαράντα Ἐκκλησιῶν).

- Ποιὸς εἶδε κόρη λεύτερη νὰ πάει μακρὰ στὰ ξένα,
νὰ κάνει μῆνες δώδεκα ἀντάμα μὲ τὶς κλέφτες,
πρώτη νὰ εἶναι στὸ σημάδ' ἀπ' τ' ἄλλα παλλικάρια,
καὶ στὸ σπαθὶ νὰ μὴ μπορῇ κανένας νὰ τὴ φτάκει,
5 νὰ τὴ θαρροῦν γιὰ παλλικάρ' καλύτερο στὸ κόσμο,
νὰ τὴ ζηλεύουν τ' ἄρματα καὶ τὴν ἀντραγαθιά της;
— Νὰ γώ, κλεφτόπουλο μικρό, εἶδα νὰ τέτοιο πρᾶμα.
Βάγια τὴν λέγαν τὴν κυρά, Δημήτρη τὸ μπαμπά της,
καθὼς τὸ ἔλεγε αὐτὴ σὲ μένα μοναχὴ της.
10 ἀγάπη τὴν ἀνάγκασε νὰ πάει μὲ τοὺς κλέφτες,
γιατὶ δὲ μπόρεσε νὰ πγῇ ἓνα ποτήρ' φαρμάκι
καὶ νὰ ξεχάσει μὲ αὐτὸ τὸ δόλιο γαπτικό της,
ποὺ μὲ ψευτιὲς τὴ γέλασε, μὲ λόγια ζαχαρένια:
— «Ἀγάπα με, Βαγίτσα μου, ἀγάπα με ψυχὴ μου,
15 ὅπως ἐγὼ σὲ ἀγαπῶ ἀπ' τὴν καρδιά μου, φῶς μου,
καὶ γιὰ τὰ σένα χάνομαι, σκοτώνομαι γιὰ σένα.»
Τέτοια δὲ λόγια ἔλεγε παμπόνηρος Ἀντώνης
καὶ τὴ Βαγίτσα γέλασε, τὴν ἔκανε δική του.
Μὰ ἄλλῃ ἦτον ἡ βουλὴ τοῦ πονηροῦ Ἀντώνη:
20 Ὅλα ἔκανε αὐτά, γιὰ νὰ ζουλέψει μόνη,
ἢ πρώτη ἢ ἀγάπη του ροδένια Δημητρούλα.